

ZENEI SZEMLE

FŐSZERKESZTŐ:
JÁROSY DEZSŐ

FELELŐS SZERKESZTŐ:
MAJOR ERVIN

XI. ÉVFOLYAM II. SZÁM
1926 NOVEMBER 15—DECEMBER 1.

BUDAPEST

ZENEI SZEMLE

Főszerkesztő: JÁROSY DEZSŐ Temesvár. — Szerkeszti: MAJOR ERVIN SZABOLCSI BENCE és TÓTH ALADÁR közreműködésével.

TARTALOM:

	lap
Kodály Zoltán: Kelemen Kőmies balladája — — — — —	37
(Hangjegy-melléklettel).	
Coeuroy André: A francia zenetudomány ujjászületése — — — — —	39
Major Ervin: Beethoven Budán 1800-ban — — — — —	44
Kerényi György: Dalvándorlás Verseggy korában — — — — —	46
Pukánszky Kádr Jolán: A Bűvös Vadász pesti bemutatója — — — — —	48
ZENEI ÉLET.	
Szabolcsi Bencc: Háy János — — — — —	52
Hangverseny-krónika. — Tudósítások — — — — —	56
IRODALOM — LAPSZEMLE	
Isoz Kálmán: Buda és Pest zenei művelődése (Ism.: Major Ervin) — —	59
Alois Hába: Von der Psychologie der musikalischen Gestaltung (Ism.: Molnár Antal) — — — — —	63
P. Griesbacher: Missa Virgo Potens (Ism.: Harmath Arthur) — — — —	64
Kósa György: Hat zongoradarab. — Hat Bagatell (Ism.: Szelényi István)	65
FIGYELŐ — — — — —	66
IDEGENNYELVÜ TARTALOM (Bulletin) — — — — —	68

ELŐFIZETÉSI DÍJ: évi 120.000 K (300 lei, 70 Kč. 60 dinár, 14 schilling). Egyes szám ára 12.500 K = 1 pengő (1.50 schilling, 7.50 Kč). Előfizetések eszközölhetők Budapesten a kiadóhivatalnál (V., Csáky ucca 30. IV. 2.) vagy postatakarékpénztári csekk számlánkra 57.104. sz. — Romániában a temesvári kiadóhivatalnál (Temesvár, I. Nagykörut). — Csehszlovákiában megbízottunk Steiner Zsigmond könyvkereskedő, Bratislava, Ventur ucca 22. — Jugoszláviában Engel Ferenc, egyházi vagyongazgató, Vel. Beckerek.

A szerkesztésért és kiadásért felelős Major Ervin Szerkesztőség és kiadóhivatal: Budapest, V., Csáky ucca 30. IV. em. 2. — Szerkesztőségi hivatalos órák: kedden és pénteken d. u. 6—8-ig.

AVIS! La BULLETIN de la ZENEI SZEMLE qui présente en reccourci le contenu des articles, se trouve à la page 68.

STERNBERGNÉL,

Temesvár, Belváros Mercy-utca

Mindenki talál értékes alkalmi és nászajándékot olcsó árban. — Telefon: 11—77.

ZENEMŰSZÜKSÉGLETÉT

saját érdekében a legolcsóbb helyen szerezz be. Ezért forduljon az ország legrégibb és legszolidabb szaküzletéhez: **POLATSEK zeneműkereskedés Temesvár**, állandó nagy raktár az összes zeneművekben.

MORAVETZ ZENEMŰKERESKEDÉS ÉS ZENEMŰKIADÓHIVATAL

Románia zeneműközpontja. Világvárosi szaküzlet.

Szállít minden zeneművet gyorsan, pontosan és a legolcsóbban. Jegyzék ingyen.

Kelemen kóries.

Melléklet a Zenei Szemle 1926 évi 2. számához.

1. I - gën el-in - du-la ti - zë-nä-ké - tã kő-mi - es a ti-zën - har - na-dik Ke-le-mën kő-mi - e - ssa.

2. m Më - nek i-gën mész-sze, nem es i-gën mész-sze-ja, hogy ők fe - l-fo-ga-ggyák ma - gos Dé - va vá - rát.

3. Hogy ők fël - fo - ga - ggyák, hogy azt fë - lé - pít-sék, hogy ők fe - l-fo-ga-ggyák, hogy ők fë-lé - pít-sé - ka.

4. Az ki tã nappal rak - tak é - l - je - laz e - lomlott, az kit él - jel rak-tak, nap - pal az el - dül - lö - tta.

5. Ke-le-mën kő - mi - es ét - sza - ka-já - la - má - bo-ja, ét - sza - ka-já - la - má - ban aszt a zál - mot lát - ta - ja.

5^a Ke-le-mën kő - mi - es ét - sza-ka já - la - má - ban, ét - sza-ka já - la - má - ban - na szta zál - mot lát - ta - ja.

6. Ki - nek az él - dës - se le - ge-lő - bbi - de jö - na, fog - juk még söl - jük még, fog-juk még söl - jük még.

7. A - ző pi - ros vé - rit ke-ver-jül - kãmész kö - zi - ja, sa-ha - a - za - pró cson - tyá-it o ra - k - juk az fal - kő - zi - ja.

8. Úgy lë - szën ál - lan - dós ma - go-sa Dé - va vá - ra, úgy lë - szën - nál - lan - dós ma - go-sa Dé - va vá - ra - ja.

9. Ke-le-mën kő - mi - es mon - dá szo-lã-gá - já - nak: Szol - gã-mé - dës szol - gã-m, o le - gi - ga - zabb szo-lã - gã-m.

10. Më - nyel in - net ha - za mon - gya - d a - sszo - nyod - nak: ne hogy i - de jól - jön.... (a henger vége.)

10^a Mon - gya - dasz - szo - nyod - nak, ne hogy i - de jól - jön, ne hogy i - de jól - jön, fel - je vesz - té - si - re - ja.

11. Sa - zza - la - szol - gã - jo miny - nyár - tel es jö - ve: A - sszo - nyo - ma - sszo - nyo - ma gaz - dá - masz - tül - zen - te - ja.

12. m Jól - jö - nel s néz - ze még ma - go-sa Dé - va vá - rát, ma - gos Dé - va vá - rát, ho - gy van fë - lé - pi - tve - ja.

13. a Va - jjó - hogy lë - het - nê, ho - gy ó a - szt ü - zen - te - ja, m de jë - na më - k sëm sze - gëm a - ző kí - ván - sa - gã - ta.

14. Fo - ra - dicsd më - gasz ko - csit, fo - gã - bë ja - szhat lo - vat, minnyá - re - lã ké - szül - lők n gye - r më - këm fe - rë - sztëm.

15. I - ste - nëm, I - ste - nëm, va - la - jon mi je - lën - sé - gã, hogy a tisz - ta ku - tam te - li vér - rel hob - zé - ka.

16. Sëm - mit së szá - mit - son, csak sil - je - ssën ha - mar, csak sil - je - ssën ha - mar, mert min - nyár më - k - ké - sün - ka.

17. A - zos - tor a ti - éd sa ha - a ló a ze - nyëm - o, o më - nyünk ha (ha) më - he - tünk, ha - l - ja z Is - ten se - gi - tta.

18. Mën - nek i - gën mész - sze, fé - lu - ti - ge - lã mën - ne - ka, ëty szë - pã fe - hë - rã ga - lamb e - le - jög - be - na më - ne - jja.

19. i Jo - blë - szas szzo - nyál - lat, tér - je - lã mën - nye - lã visz - sza, n ne si - jess te o - da fe - l - je - da vesz - tő - si - re - ja.

20. Szol - gã-m é - dës szol - gã-m, jo - b lësz ha më - k - té - rünk, o job lësz ha më - k - té - rünk, ne më - nyünk mi o - da - ja.

21. Fé - lu - ti - gel - jöt - tünk, min - nyár - to - da më - nyünk, fé - lu - ti - gel - jöt - tünk, o min - nyá - ro - da - jë - rü - nka.

22. Ke - le - mën kő - mi - es a zaj - tã - ban - nál - lott, on - na - tuggy in - tët - te: n ne jól - je - tők i - de - jja.

23. n De a - ző szol - gã - jo më - gã më - ksem hal - gat - ta, më - g më - kse - m hal - gat - ta m gyor - san - no - da haj - ta - ja.

24. m Më - ga - zël - dës - si - vel ket - tã - tã se - mã szol - ha - ta - ja, ti - zë - na - ké - tã kő - mies miny - nyárt raj - ta ka - pa - ja.

25. Rej - tők hel - rë vi - vëk, minnyár - to - tta më - göl - té - ka, o rej - tők hel - rë vi - vëk, o miny - nyár - tott më - göl - té - ka.

26. Sa - ző pi - ros vé - rit mész kö - zi ke - ver - tők, sa - ha - a - zap - rã cson - tyá-it o rak - tãk a fa - l kő - zi - ja.

27. Sï - igylë - ve jãl - lan - dós ma - go-sa Dé - va vá - ra - ja, sigylë - ve jãl - lan - dós ma - gos Dé - va vá - ra - ja.

31. Ke - le - mën kő - mi - es a - za - ta - ná - csã - ba më - ne, kër - dë a - za - ta - ná - csã - ba: im - már mit í - tül - ne - ka.

32. Ra - ka - zs - döl fa - kő - zi sab - ban - né - gész - tezs - del, sa - ző ha - mis ham - mât a' szël - lel fúj - tãzs - del.

33. Ke - le - mën kő - mi - es ét - sza - ka - já - l - mã - ban, ét - sza - ka - a - lã - mã - ban - na - szta zál - mot lát - ta - ja.

34. È - ëty szép fe - jë - r ga - lamb e - le - jë - gbe szãl - la - ja, ëty szë - pã fe - jër ga - lamb e - le - ji - be szãl - la - ja.

35. Shogy va - da - nak, hogy vad - nak há - ro - mã szë - pã gye - r më - këm? jól vad - na - kã jól va - d - nak, o jaj de te hát hogy va - gyo?

36. a Jó - l va - gyok, jól va - gyok, di - cső meny - nyo - ra szã - gban, m de ja ha - mis szol - gã-m a - ző - rök po - kol - ba - nna.

Kelemen Kőmies balladája.

Sok vita folyt arról, hogy zenészek, vagy fonográffal fölszerelt, nem-zenész folkloristák gyűjtsék-e a népdalt.

Bizonyos, hogy így is, úgy is elérhetni valamit. Tökéletes akkor lesz az eredmény, ha minden föltétel együtt van: ha egy személyben zenész és folklorista a gyűjtő, s fonográfot is használ. Ilyen gyűjtő kezében a fonográf nem azt jelenti, amit a nem-zenész kezében, hanem többet és kevesebbet. Kevesebbet, mert nélküle is tud dolgozni, ha útközben elromlik a gép. Többet, mert nem pusztán a dallam megrögzítésére használja fel. Erre, kivált egyszerűbb dallamoknál elegendő volna a leírás. Hanem használja arra, hogy finomságokat, jelekkel, szavakkal körül nem írható előadásmódot megörökítsen. Használja bonyolultan ékesített dallamok, pontosan ki nem fejezhető ritmusok, élénk mozgású hangszeres darabok felvételére. A jó zenész ugyan ezeket is le tudja írni hallás után, ha jut rá elég ideje. De minthogy rendesen nehéz a népi muzsikusokat és dalosokat hosszabb időre lekötni, a gép nagy időmegtakarítást jelenthet.

Szükséges azonban, hogy a fölvétel esetleges hibáit a zenész még a helyszínen megjegyezze. Mert a gép, mint a pillanat-fénykép, csak egyetlen alakját tartja fenn a melódiának, a véletlenül félreecsúszott, elhibázott hangokkal együtt. Ezért használhatatlanok sokszor laikusok felvételei. A zenész viszont addig figyeli a dalt, míg tisztán áll előtte, mi a hiba, mi a szándék. A zenész ellenőrzését valamennyire pótolhatja a laikus gyűjtő, ha a dalok minden versszakát beénekelteti néhányszor, ami persze nagy hengerpazarlással jár. Bonyolultabb darabokat a zenész is többszörösen vesz föl, főképp ha nincs módja, hogy ott helyben megtanulja és leírja, ami mindig a legbiztosabb.

Egy eset van, mikor a zenész sem lehet el fonográf nélkül. Mikor olyan rögtönzések megörökítéséről van szó, amelyek soha kétszer egyformán nem ismétlődnek. Ilyen a halotti siratók némely vidéken hallható strófátlan, prózában rögtönzött fajtája.

De ha nem is éppen nélkülözhetetlen: nagyon megkönnyíti a fonográf a sűrűn melizmás dallamok tanulmányozását. A gép forgását lejátszás-

kor tetszésszerint meglassíthatjuk. Ezzel a fölvételt mintegy nagyító üveg alá tesszük. Gyors futamok alkotó elemei világosabban előtűnnek, mint mikor az eredeti tempóban halljuk.

Ez a mikroszkóp módjára való fonográfhasználat egészen új képet ad lassú, cifrázatos dallamainkról. Nemcsak a zenei érdeklődés talál új anyagot a pontosabb, részletesebb lejegyzésben. A szöveg és dallam viszonyára, egymásra ható erejére is sok új világot vet a dallamok ilyen irányú megfigyelése.

Kelemen Kőmies itt bemutatott ismeretlen változata Csík megyéből, Kászonjakabfalváról való. Annak megállapítására, hogy az egyes strófák apróbb-nagyobb eltérései állandó, szoros kapcsolatban vannak-e a szöveggel, szükség lett volna egy idő múlva újabb fölvételre. Erre a háború miatt mindeddig nem volt alkalom¹ s ma már kevés a reményem, hogy még életben érjem *László Máténé* asszonyt, aki már akkor 65 éven felül volt.

Nálunk az 1850—60-as éves nemzeti felbuzdulása után visszahatásképpen egy olyan zenészgeneráció következett, amelynek népi zene iránt semmi érzéke nem volt. Ez a generáció a gyűjtést is haszontalan, komolyabb zenészhez nem való foglalkozásnak tartotta. „Azért igen tudom én“, — mondja már *Erdélyi János* „a mivelt osztálynak mellyik lépcsőjére számítsam azon fejeket, kik sehogysem bírják megfogni, micsoda érdeme lehet a Kisfaludy-Társaságnak olly dalok gyűjtésében, mellyeket utolsó falusi szolgáló is énekel“. (*Népdalok és mondák*. II. k. 378. l.)

Hogy műveltebb országokban erről másképp gondolkoztak, arra most csak egy kevésbé ismert példát akarok felhozni. *George Sand* emléti: „J'ai vu Chopin, un des plus grands musiciens de notre époque, et madame Pauline Viardot, la plus grande musicienne, qui existe, passer des heures à transcrire quelques phrases mélodiques de nos chanteuses et de nos sonneurs de cornemuse. A bien prendre, l'oeuvre est quasi impossible, et il eût fallu qu' un homme comme Meyerbeer ou Rossini (akiket akkor a világ első zenészeinek tartottak) fût chargé ou eût bien voulu se charger de suppléer par la logique de son génie . . . à des lacunes et à des incertitudes graves“ (lásd *Wekerlin Chansons populaires des provinces de France*. Paris, 1860. XI. lap).²

De azt hiszem, egy pillantás az alábbi kótákra, minden példánál jobban meggyőzhet bárkit, hogy erre a munkára senki sem tarthatja magát túlságosan jó zenésznek.

*

¹ Ez a cikk már 1918-ban ki volt szedve, a kóták közlése technikai akadályok miatt máig lehetetlen volt.

² Ujabban még több adat került elő *George Sand* népzene iránti érdeklődését illetőleg. Lásd *Thérèse Marix: George Sand, la musique naturelle et la musique populaire* c. cikkét a *Revue Musicale* 1926. évfolyamában (VII. 33—45. l.)

A szöveg leírásában nem annyira kimerítően pontos fonétikus jelzésre törekedtem, mint inkább arra, hogy minden szórész lehetőleg a maga kótája alá kerüljön. *a* azt a tökéletlenül képzett *ā*-féle hangot jelenti, melyet a művészi énekesek tudatosan alkalmaznak egyes mássalhangzók élesebb kiejtésére; a tanulatlan paraszt énekes ösztönszerűen használja. A strófák végén hallható *a*, *ja* a záróhang hirtelen elmetzéséből keletkezik. *u* valamivel rövidebb, *x* magasabb, *y* alacsonyabb hangot jelöl. A fonográfból kimaradt 28—30. versszak így szól:

28. Kelemen Kőmies mondá szolgájának:
Szolgám, édes szolgám, menj el immár haza.
29. Menj el immár haza, én most kifizetlek,
Menj el immár haza, én most kifizetlek.
30. Nem menyek, nem menyek, nem jött el karácsony,
Nem menyek, nem menyek, nem jött el karácsony.

KODÁLY ZOLTÁN.

A francia zenetudomány ujjaszületése.

Mielőtt az új zenei szezon megkezdődne, amely — reméljük — kevesebb csalódást fog hozni, mint elődje, vessünk egy pillantást arra a területre, amely felé alig fordul a közönség figyelme, noha eredményei vetekednek a külföldön elért eredmények legbecsesebbjeivel: értem a francia zenetudományt. Erről és a régi zeneművek kiadásáról akarok itt szólni.

A francia tudomány ma már a kutatásnak és a tipografiának valóságos mesterműveit képes felmutatni. Németország sokáig meg tudta őrizni elsőbbségét, és az olyan kiadványok, mint a *Locheimer Liederbuch* (Woelbingnél) vagy a kiadatlan művek sorozata Paul Hirsch magánkönyvtárából (Frankfurt) remekei a technikának. A *Société Française de Musicologie* tartozott önmagának azzal, hogy olyan kiadványokkal lépjen a nyilvánosság elé, amelyek kellő világításba helyezik zenetudósaink, kótametszőink és nyomdászaink nagyértékű munkásságát. Ki is adott Droznál két nagy formátumú kötetet, szép papíron. Az első: két. Pierre Attaignantnál 1531-ben megjelent orgonakönyvet (*Deux livres d'orgue, parus chez Pierre Attaignant en 1531*). Yvonne Rokseth szerkesztette, aki Yvonne Rihouet néven már eddig is kiváló helyet szerzett magának a régi francia zene legkiválóbb bűvárai és restaurátorai sorában. Neki köszönhetjük egyebek közt Karl Nef baseli professzor jeles zenetörténetének fordítását is. A két orgonakönyv rendkívül érdekes, nem csupán az egyházi hangszeres stílus-, hanem a XVI. század francia zenéjének szempontjából —, és abban az irányban is, hogy az milyen hatással volt a külföldi organistákra. Ami a második kötetet illeti, azt *Georges de Saint-Foix* rendezte sajtó alá, akire, mint Mozart legalaposabb ismerőjére, büszkeséggel tekint Franciaország. Ez a tudós teljes biztonsággal állapítja meg az itt kiadott művekről (*Oeuvres inédites de Beethoven*), melyeket eddig tévesen Mozartnak tulajdonítottak, hogy azok a fiatal, már akkoriban termékeny Beethoven szerzeményei.

A *Société Française de Musicologie* ily szép megindulás után nem állhat meg a megkezdett úton. Már hirdeti, hogy a XVIII. század elejéről való szimfóniákat fog nyilvánosságra hozni, amelyeket *de la Laurencie* és *de Saint-Foix* fedeztek fel. Háromszáz darabnyi tekintélyes anyagról van szó, s ezek közül tizenkettő a maga teljes egészében kerül kiadásra. Ezután következik majd az *Odhécatonnak*, a legrégebb nyomtatott énekeskönyvnek — lantra és énekhangra szóló „udvari énekek” gyűjteményének — facsimile-reprodukciója. Ía vonzó kiadványok és a tudományos dokumentumok szerencsésen váltakozó sorrendben követik egymást.

Ezekkel párhuzamosan Henry *Expert* a legnagyobb szerénységgel, de tiszteletreméltó buzgósággal folytatja a *Monuments de la Musique Française au Temps de la Renaissance* c. nagy kiadványsorozatát, autentikus kéziratok és a legjobb nyomtatott kiadások nyomán.

Gyors egymásutánban jelennek meg (Senartnál) Pierre *Certon* Miséi és Ronsard szerelmi dalainak első kötete Anthoine de *Bertrand*tól. Pierre *Certon*nak mindeddig csak a Ronsard verseire komponált dalait ismertük. Miséi hozzáférhetetlenek voltak, s most Henry *Expert* hármat hoz közülök nyilvánosságra. Mindegyik egyetlenegy témán épül fel; az elsőnek témája *Sur le pont d'Avignon*, a másodiké *Adieuva me*, a harmadiké *Regnum coeli*. És íme, ennek az exhumálásnak nyomán a legtisztábban francia művésznak alakja bontakozik ki előttünk, aki egyaránt távol áll az elbűvölő olaszoktól, a misztikus hollandoktól és a lázas spanyoloktól. Műveiben minden világos, átlátszó és finom szerkezetű, mindegyik egy-egy áttört művű katedrális.

Anthoine de *Bertrand* is épígy méltó rá, hogy új életre keljen. Neve ma még ismeretlen, de hála Henry *Expert*nek, holnap már a francia renaissance egyik legkimagaslóbb csúcspontjának fogják tekinteni. Zenéjét a harmóniák eredetisége jellemzi; a szólamok menete és találkozása megsokszorozza a tétel merészségét és veszélyeit, de virtuozitása nem lankad, s végre célhoz ár, anélkül, hogy a belőle áradó lángholó szenvedély megcsorbulna.

És feltűnik újból a tizenhetedik század két, meg nem érdemelten elfeledett francia géniusának alakja is: Marc Antoine *Charpentier* és Jacques Champion de *Chambonnières*. *Charpentier*nek, *Molière* munkatársának, *A képzelt beteghez* komponált első közzenéjét Julien *Tiersot* rekonstruálta és adta ki Heugelnél. A rekonstrukció nagy nehézségekbe ütközött, mert hiányzott egy része azoknak a dokumentumoknak, amelyekre szükség lett volna a zenei szöveg pontos megállapításánál. *Charpentier* a kéziratok óriási tömegét hagyta a Bibliothèque Nationale-ra, de ott nagy a rendetlenség, a Képzelt beteg zenéje elszóródott, és a szóban forgó közzenéből nem sok maradt meg. De *Tiersot* rájött, hogy *Charpentier* Thomas *Corneille Circe*-jéhez is írt zenét; a darabot *Molière* társasága játszotta, zenéjét pedig egy olasz szerenád zenéjéhez csatolták, s ez nagy részben nem egyéb, mint az említett közzene töredéke. Fáradtságos kutatások napvilágra hozták a nyitányt és a táncdallamokat is. De a táncoló és éneklő három poroszló szerepének teljesen nyoma veszett. Szükségessé vált tehát a zene kiegészítése egy „*Charpentier modorában*” írt résszel, s ezt a feladatot nagy tapintattal oldotta meg *Tiersot*.

A nagy Couperin dicsősége igazságtalan módon elhomályosította Chambonnières hírnevét, akinek műveit legujabban André Tessier és Paul Brunold adták ki (Senartnál). A francia clavecin-iskolának Chambonnières a valódi megalapítója. Már korán hírnevet szerzett mintaszerű virtuozitása révén, amellyel magában a művészetben tudta elrejteni a művészetet. Tessier találóan mondja előszavában: „Chambonnières, a virtuóz, nem ír virtuóz-zenét, dallamai könnyedek, mint a népdalok. A Hotel Rambouilletnek ez a kortársa azzal a lány preciozitással alkalmazza őket, amely mintegy megállapítja korukat, anélkül, hogy avultakká tenné.” Száznegyvenkét darab van előttünk, amelyek nemcsak a zenetörténet kincsházát gazdagítják, hanem az élő zenét is.

Ezekhez a kiadványokhoz csatlakozik Paul Brunold munkája a clavecin-darabokat díszítő ornamentális és kifejező figurációkról. Címe *Signes et Agréments employés par les clavecinistes français des XVIème et XVIIème siècles*: szerencsés és hasznos munka. Úgyiszlóván minden clavecinistának meg voltak a maga különleges jelzései, vagy a már használatos jelekhez tett hozzá valamit a maga személyes gyakorlatából. Ezeket a díszítéseket összegyűjteni, „anatómiájuk” szerint osztályozni, e különféleségben a kielégítő egységet megtalálni, s arra mindezt visszavezetni: ezt a feladatot végezte el Paul Brunold, akit valósággal modern clavecinistának mondhatnánk, ebben a „díszítések gyakorlati kézikönyvé”-ben. Innen már csak egy lépés, — s ott vagyunk Wanda Landowska bűvös birodalmában, aki az ő kis Bayreuthjében, Saint Leu La Forêt-ben, elsőnek tudta megvalósítani Franciaországban a zenetudomány teljes, tökéletes feltámadását. Clavecinistáinknak ez a bámulatos tolmácsa gazdag könyvtára közepette, bizalmas beszélgetések keretében vezeti rá az instrumentalistákat, az énekeseket, a szenvedélyes zenebarátokat, akiket az érdeklődés idevonz, miként mélyítsék el az interpretálás technikai és esztétikai alapelveit. Rávezeti őket, hogyan kutassák a régi stílus törvényeit; mintegy kötelezi őket rá, hogy szigorúan ellenőrzött, kidolgozott előadással keltsék életre a letűnt századok zenéjét. Ez egész életemnek a megkoronázása —, mondja. — És mintha egészen más személyiség volna az a Landowska, aki a zenetudományért síkra száll.

A zeneszerzőknek és a zenei formáknak szentelt kritikai munkák oly meglepően nagy számban jelentek meg ebben az esztendőben, hogy éppen csak rövid megemlézésükre szorítkozhatunk. Valamennyi közül legfontosabb Henry Prunières műve: *La Vie et l'Oeuvre de Claudio Monteverdi* (Librairie de France). Monteverdi művészete mindeddig csak részleges vagy töredékes tanulmányokban került megvilágításra. Most végre elnyerte a nagy cremonai muzsikusz a hozzá méltó emlékművet. Bár műveinek csak elenyészően csekély részét adták ki, a történetírónak sikerült megvilágítania a különféle stílusokat, amelyeknek Monteverdinél szerepük van, és sikerült kimutatnia, miként fejlődött és érlelődött meg géniusza mindazokon a helyeken, ahol szenvedélyekkel és szenvedésekkel teli élete lejátszódott.

A Couperinek Julien Tiersot (Alcan) — és különösen André Tessier (Laurens) személyében találtak kiváló magyarázókra. Úgy látszik, Tessier, művészi stílusánka jóleső biztonságával és azzal, hogy anyagának feltétlen ura, előbb-utóbb vezérévé lesz a legifjabb francia zenetudományi iskolának.

A romantikus korszaknak nem volt része ehhez hasonló méltatásban, illetőleg ünneplésben, de hát persze, arról már „mindent elmondtak“, az ember úgyszólván elkésik... Mintha Hevesy Andor, amikor a közönség elé lép *Beethoven, vie intime* című művével, azt a célt tűzné maga elé, hogy elhomályosítsa mindazokat, amelyek az övét megelőzték. Szerinte azok mind csak „okmánygyűjtemények“ vagy a „képzelet“ művei voltak. Hiszen majd elválik! Kevesebb intranzigencia van abban a módban, ahogy (Alcannál) Victor *Basch* bemutatja Schumann-t és Henri *Bidou* Chopin-t. És, mivel a divat most kedvez a regénybe foglalt életrajzoknak, a „kiváló emberek élete regényé“-nek, Guy de *Pourtalès* Lisztét írta meg, de nem tudta eldönteni, vajjon lélektani regény vagy zenetudományi ismertetés legyen-e belőle. Mindenestre felhasználja a mai napig ismert összes dokumentumokat: ha valamennyi forrásmunkáját fel akarná sorolni, lapokra menő függeléket kellene művéhez csatolnia, oly nagy a tudományos apparátus, amelynek segítségével ezt az emlékművét felépítette. S így, noha könyve elsősorban az irodalomé, a történelem is magáénak vindikálhatja azt, csakúgy, mint a *Notes d'un Amateur de Musique*-ot, ezeket az újabban felfedezett írásait Gérard de *Merval*-nak, aki tizenöt éven át zenekritikus volt Théophile Gautier oldalán.

A historikusnak arca még jobban felderül, ha a modern zenéről számol be: akár arról, hogyan ragadja meg Henri *Collet* Albeniz-t és Granadost, akár arról, hogyan mutatja ki Maurice *Emmanuel* a Pelléas és Mélisande keletkezése történetét, vagy hogyan vonultatja fel *Durand* kiadó emlékiratai második kötetében a maga teljességében z élő francia zenét, amelynek képviselői mind sorra bejáratosak voltak a *Durand*-cég Place de Madeleine-i kis irodájába. Mind közül azonban egy költő tudott legékesebben beszélni arról a muzsikusról, aki szívének drága volt. Francis Paul *Alibert* finoman felépített „*Charles Bordes à Maguelane*“-jában mesterileg csoportosítja mindazokat a belső élményeket, amelyekben része volt Mintpellierben, Bordes oldalán, a művész életének utolsó éveiben. Bordesnek egyetlen barátja sem tudott ezideig olyan tisztán rávilágítani arra, hogy „mindenekelőtt a szenzibilitás szeretetével lehet megmagyarázni és definiálni őt és művészete kialakulását, zsenijét és azt a csodálatos reneszánszot, amelyet ő indított meg.“

Említsük meg végül a *La Musique moderne* c. sorozat első kötetét, amelyben André *George* Honeggert méltatja.

A francia zenetudományos tevékenységnek ez a vázlata azonban még korántsem teljes: monumentális, bár egyáltalán nem komor vagy elriasztó művek koronázzák meg épületét. René *Vannes* „*Esai de Terminologie musicale*“-jában bámulatos türelemmel állított össze tizenötezer zenei kifejezést olasz, spanyol, portugál, francia, angol, német, latin és görög nyelven. Az óriási méretű *Encyclopédie Lavignac*-nak most jelent meg hetedik kötete: ez az éneknek és az orgonának van szentelve. A *Cinquante ans de musique Française* c. sorozat első kötete Rohozinski szerkesztésében most látott napvilágot. És ennek a koszorúnak legragyogóbb ékesége a *La Musique des Incas* c. kiadvány, amely — hála annak a felbecsülhetetlen dokumentum-anyagnak, amelyet a d'Harcourt-házaspárnak sikerült összegyűjtenie, elsőnek tárja fel az Andesek zenei folklórejának mindezideig ismeretlen gazdagságát. D'Harcourték megállapították, hogy a serranos-indiánokat az évszázadok folyamán az Andesek védő-

bástyája megóvta a külvilággal való érintkezéstől. Felvonul előttünk ennek a népnek egész sajátos zenekultúrája: a kagylóból vagy gyümölcs-magból készült kolompok és csengők; a barbár csikavasztli-csörgő, szarvasaggancsból; a kagylókból való ütőhangszerek, amelyeken temetések alkalmával a sirató-énekeket kísérik; a vevelt-üstök, amelyeken a táncok ritmusait verik ki; a rekedt- és keményhangú fúvók és a syrinx-sípok, amelyek oly kedvesek Pán istennek: mindezek a bolíviai magas hegyek közt legtökéletesebb formáikat érték el, keresztsípjaikkal, amelyeknek hossza és átmérője rendszeresen növekedik. S ott van végül a nálból vagy „cuená“-ból készült vertikális síp, a füttyölők, az okarinák és a „zenélő íjjak“, amelyeknek a kondormadár egy csontja szolgál vonójául. S azt a végtelen sok fáradságot, amelybe ezek a kutatások kerültek, az elbeszélés könnyűsége és lendülete igyekszik elfelejtetni.

Zajtalanul, de nem észrevétlenül, kezd elhelyezkedni a francia zenetudomány a jelenkor szellemi életében. Nem az a furcsa öreg dáma többé, akit a tiszteletlenek ezelőtt vasorrú bábához szerettek hasonlítani. Fiatal, szereti friss színekkel ékesíteni magát; jól tudja: manapság a tudós nőnek kötelessége, hogy szép is legyen. S nincs is miért megbánnia, hogy ezt a kötelességet teljesíti, ha híveinek mindinkább növekedő tömegére tekint.

ANDRÉ COEUROY (Paris.)

Beethoven Budán 1800-ban.

Beethovennek Magyarországhoz való kapcsolatai közismertek, s mégis különös, hogy — eltekintve 1807. évi kismartoni tartózkodásától,¹ egyéb magyarországi utaira mindezideig homály borult. Magának Beethovennek közlése nyomán már Ferdinand Ries megemlíti egy pozsonyi és pesti útját, melynek időpontja Thayer szerint 1796 nyara lehetett.²

Beethoven magyarországi tartózkodásának legismertebb ténye az, hogy Martonvásáron Brunswickéknél időzött, s e látogatás időpontjának Schindler nyomán³ az 1806. évet szokták tekinteni.⁴ Brunswick Teréz emlékirataiban is szó van arról, hogy Beethoven tényleg járt Martonvásáron.⁵

Ezek a dátumok azonban éppen olyan bizonytalanok, mint Mátray Gábornak, az érdemes magyar zenetörténésznek, Beethoven budai tartózkodására vonatkozó közlései *Beethoven érintkezése a Magyarokkal* címen 1871. január 8-án a Nemzeti Zenedében tartott beszédében.⁶ Mátray két időpontot is említ, azt mondván, hogy előbb 1803-ban, majd 1811-ben lett volna Budán, főként fürdőzés céljából, s az első alkalommal ismerkedett volna meg Brunswick Ferencz gróffal. Már pedig kétségtelen, hogy ez az ismeretség régibb keletű: még 1800-ban kezdődött.⁷ Mindezekről azonban nem maradtak egykorú hiteles följegyzéseink. — Ismeretes az is, hogy a pesti német színházat 1812-ben Beethoven két kompozíciójának előadásával nyitották meg, s hogy ő a megnyitáson nem jelent meg.⁸

Beethoven budai tartózkodásának első nyomára a verebi Végh-család kéziratos krónikájában akadtam.⁹ Az eleinte bizonytalannak látszó forrás (évszám ott nem volt) megemlíti, hogy a „Punto híres vadász-

¹ 1807. szept. 13-án dirigálta el Kismartonban herceg Esterházy Miklósné, született Lichtenstein Mária hgnő nevenapjára írt C-dur miséjét. V. ö. Thayer *Ludwig van Beethoven's Leben*. I. kiad. III. köt. Berlin, 1879. 20. l.; továbbá Allg. Mus. Ztg., Leipzig, 1807 okt. 7.

² Thayer: *Beethoven* II. kiadás, II. köt. Leipzig, 1910. 19. és 52. l.

³ Anton Schindler: *Biographie von Ludwig van Beethoven*, I. kiad. Münster, 1840. 63. l., III. kiad. 1860. 138. l.

⁴ L. Romain Rolland: *Vie de Beethoven*, 1907.

⁵ La Mara: *Beethovens unsterbliche Geliebte. Das Geheimnis der Gräfin Brunswick und ihre Memoiren*. Leipzig, 1909. 64. l.

⁶ Közli Vajdasy Emil *A Nemzeti Zenede története* c. művében, Budapest, 1890. 66—69. l. Külön nem jelent meg.

⁷ Thayer: *Beethoven* II. kiad. II. köt. 304. l.

⁸ Tévesen állítja legutóbb Hatvany Lajos *Das verwundete Land* c. művében (1921. 59. l.), hogy Beethovent látták Pesten, amint színházi próbáról távozott.

⁹ *Családi Krónika, mely a Végh család történetét, s ezzel kapcsolatban a Család egyes tagjainak jellemét ismerteti*. Egybeállítását megkezdte Idősb Verebi Végh (II.) János, Vereben, 1886. 407. l.

kürtössel“ együtt Pesten tartózkodó Beethovennek szándékában volt, hogy meglátogassa Végh II. Ignácot, a zeneszerető fehérmegyei földesurat. Azonban a két művész összezördült, Beethoven látogatása elmaradt, s csak Punto egymaga ment le a Martonvásárhoz közel fekvő Verebre. Puntosnak, igazi nevén Stich János Vencelnek, csupán egyszer, az 1800. esztendőben, jutott jelentősebb szerep Beethoven életében. Ekkor komponálta számára a kürt-zongora-sonátáját (F, op. 17.), még pedig úgy, hogy csak egy nappal az ápr. 18-ára megállapított bécsi koncertjük előtt fogott hozzá annak megírásához. Így világos, hogy Beethoven pesti-, illetőleg budai tartózkodására nézve az 1800. esztendő jöhetett tekintetbe. Tényleg megtaláljuk mindkettőjük nevét az ez évből való színházi zsebkönyvben, Beethovenét azonban sajátos elírással, s ez az oka annak, hogy budai hangversenyének ténye mindmáig ismeretlen maradt, annak ellenére, hogy e zsebkönyveket színesztörténészeink (Bayer József, Kádár J.) már többször átnézték.

Ez a zsebkönyv lakónikus rövidséggel ezt regisztrálja: [*Ofen, den 7. May 1800.*] *Academie von Hrn. Bethorn und Punto.*¹⁰ Hogy Bethorn természetesen azonos Beethovennel, az nemcsak az eddigiekből következik önként, hanem bizonyítja a *Magyar Kurir* május 13-i (Nr. 38.) száma is; ebből felvilágosítást nyerünk arról, hogy Beethoven milyen alkalomból került Budára. Részletes leírást közöl ugyanis azokról az ünnepségekről, amelyeket a zeneszerető József nádor első feleségének, Alexandra Pavlovna nagyhercegnőnek nevenapja alkalmából tartottak, nem csupán május 3-án; ezek már május 1-én kezdődtek és 7-én fejeződtek be.

Május 1-én, tehát a névnapot megelőzőleg, a budai országház termében álarcos bált tartottak, a névnap előestéjén pedig ünnepi hajóutat rendeztek a Margitszigetre. — Május 3-án a tulajdonképeni névnapon, délután Batthyány Tivadar gróf pesti lovardájában katonai carroussel rendeztek, s ennek befejeztével a budai színházban a helybeli előkelőségek Lippertnek kéziratban levő kétfelvonásos „Die seltsame Audienz“ c. színművét adták elő zárt körben (a Theater-Taschenbuch nem jelzi). 4-én a nádor ebédet adott, 5-én ünnepi színi előadás volt Budán: Anton Muzzarellinek, a bécsi K. k. Hoftheater balletmesterének ez alkalomra írt *Der Trost der Zeit* c. „ballet“-jét adta elő a szerző és társulata. Ezt megelőzte Arnsteiner *Das Billet* c. egyfelvonásos vígjátéka. 6-án a pesti polgárság rendezett ünnepélyt és bált; utána vacsorát adott. Az utolsó napon, május 7-én újabban carroussel tartottak („Professor Stipsits egy versezetet készített“ ez alkalomra), s a carroussel végeztével — írja a *Magyar Kurir* — „a' Budai Theatrumban Concert tartatott, a' mellyben egy Beethoven nevű híres muzzikus a' Forte-Pianon való mes-terséges jádsása által mindeneknek magára vonta a' figyelmetességét.“¹¹

¹⁰ *Ofner und Pester Theater-Taschenbuch für das Jahr 1800.* (Megjelent 1801-ben) 18. l.

¹¹ Peisner Ignác *Budapest a XVIII. században* c. művében (Budapest, 1900. 150. l.) a következőket mondja: „Alexandra Pavlovna, tudván, hogy József nádor nagy barátja a zenének, 1800-ban, nevenapján, az egyetlenen, melyet férje oldala mellett töltött (meghalt 1801. III. 16.), Haydnnak egy zeneművét adatta elő, amely célból a híres zeneszerzőt Budára hívta meg.“ — Tudomásunk szerint Haydn nem fordult meg Pesten, s ez is a mellett szól, hogy a híres zeneszerző nem Haydn, hanem Beethoven volt. Peisner tévedésének nyilván valami — részletekre már nem emlékező — hagyomány lehetett az alapja.

Kimaradt e tudósításból Punto neve: a névtelen budai tudósító az ő személyét bizonyára nem tartotta elég fontosnak arra, hogy megemlítsse. Kétségtelen, hogy ő is itt volt; Pesten két hangversenyt adott, május 16-án és június 12-én.¹² A verebi Végh-család krónikája szerint pedig huzamosabb ideig tartózkodott Vereben.

Sajnálatos, hogy a tudósítás műsort nem tartalmaz, s így csak azt vehetjük biztosra, hogy Punto sekélyes kompozíciói mellett — az említett kürt-zongora-szonátát adták elő.¹³

Talán sikerül majd további kutatások révén újabb részleteket kideríteni Beethoven budai hangversenyére — és magyarországi tartózkodására vonatkozólag, de már így is jelentős mozzanatokkal gazdagított Beethoven életrajzának az anyaga.¹⁴

MAJOR ERVIN.

Dalvándorlás Verseghy korában.

A 18. és 19. század fordulójának magyar zenei eseményei nevezetes és felettébb érdekes részét alkotják zenetörténetünknek. E korszak zenei mozgalmairól jóval többet tudunk, mint a megelőző korok bármelyikéről, emlékek és adatok jelentős számban maradtak fenn s kerülnek még ma is napvilágra, de még alig mondhatnók, hogy világosan látjuk az egész kor képét és a kérdések hosszú sora vár még ma is megfejtésre.

Veszedelmes áramlat öntötte el ebben a korban a magyar zeneélet felső rétegét, veszedelmes idegen befolyás, mely később a népdal mély rétegébe is leszállt, műzenénkben pedig káros hatása mai napig is mutatkozik. A német dalköltészetnek, a Lied-nek beáradása volt ez. Az idegen prozódiajú szöveg és az idegen hullámszerű dallam újszerűségénél fogva nagy hatást tett az egykorú magyar muzsikuskok képzetebbe. E divatos dallamokat először német eredetű és műveltségű zeneszerzőink kezdik utánozni, később a hagyományokat őrző magyar származásúak is megkísérlik. Amazok nagyobb pillanatnyi sikerrel, emezek a végleges megoldás nagyobb reményével.

Legkevésbé tisztán az a korszak áll előttünk, melyben ez a beáramlás és átvétel megkezdődött.

Ennek a kornak legnevezetesebb képviselője Verseghy. Nyugatimádó lelkének teljes hevével vetette magát az előtte és népe számára

¹² A *Magyar Kurir* adatait kiegészítettem a *Magyar Hirmondó* (1800. május des *Musiciens* c. művében (II. kiad. VIII. köt. 137. l., Paris, 1878.) azt állítja, hogy Punto, ki Thun grófnak volt jobbágya Prágában, megszökött urától, és Magyarországon át ment Itáliába. Ez még jóval 1778 előtt lehetett, mert 1778-ban Punto már Párisban volt. Így tehát 1800-ban Punto talán már másodszor járt Magyarországon.

¹³ A *Magyar Kurir* adatait kiegészítettem a *Magyar Hirmondó* (1800. május 20.) és a *Pressburger Zeitung* (1800. május 9. és 13.) tudósításaival. — Beethoven neve nem fordul elő ezekben: a *Pressb. Ztg.* tudósítója csak ennyit mond: *am 7. (May) wurde... in dem hiesigen Theater ein Konzert gegeben.*

¹⁴ Ez a dolgozat lényegileg azonos a *Zeitschrift für Musikwissenschaft* ez évi májusi számában megjelent cikkel.

oly elérhetetlennek tetsző dallamokra, gyermekeivé fogadta őket s legtöbbjük az ő neve alatt terjedt el e hazában. Eredeti dalai, e nehézkes utánzatok élesen elválaszthatók „adoptált” dalaitól; ez a különválasztás mégis csak a legutóbbi időben történt meg. (L. Major Ervin írásait az *Irod.-tört. Közl.*-ben, 1924—25.) De még mindig maradtak Verseghy-problémák. Ilyen például a következő.

Ismeretes a bécsi Márton-féle Csokonai-kiadásnak (1813.) az a nevezetessége, hogy függelékében több Csokonai-dallam található.¹ E dalsorozat eredetének kérdése még távolról sincs tisztázva. Idegen típusú jambusdallamok mellett népi származású dallamokat látunk. Csupán három mellett van a szerző neve feltüntetve (Haydn, Kossovits, Fusz), a többi eddig névtelen.² Ez utóbbiak közül egynek most sikerült, ha nem is szerzőjét, de legalább eredetét tisztázni.

Csokonainak *Forró sóhajtasok* kezdetű híres verse nagyon népszerű volt korában. A sárospataki diákoknak temetéseken szokta énekelni szomorú, magyaros dallammal. A Márton-kiadásban németes dallamot találunk e verse felett, mely azonban szintén igen népszerű volt. Tóth István, ki pedig valószínűleg sárospataki diák volt, amazzal nem, de ezt feljegyezte „*Ariái és Dalljai*” közé (1832—43).

E dalnak hű mását megtaláljuk Verseghy *Rövid értekezések a' musikáról* (1791.) című írásának énekmellékletei közt. Ennek szövege Verseghynek *Amott a' tsendes völgy ölében* kezdetű költeménye. A dal-
lam szopránba van transzponálva, egyébként azonban majdnem hangról-
hangra azonos az előbbivel.

Verseghy: A'nefelejts.

Halkal

Csokonai: Rózsím sirja felett

Halkal

Ha elfogadjuk Verseghynek feljegyzését, mely szerint a dal szerzője Rafael (bécsi zeneszerző) s ő csak a magyar szöveget írta hozzá, akkor is vizsgálat tárgyává teendő, mikép s miért alakult át e dallam

¹ Bartalus 9 dallamot közöl innen a *Magyar Orpheus* c. gyűjteményében, magam a kilencediket: *Egy vén fának árnyékában szenvedő rózsafa* c. dalt nem találtam a Márton-kiadásban. Hogy honnan vette Bartalus a dallamot, azt egyelőre nem tudtam megállapítani. *Utas: III. a. utolsó Dallama* Szerk.

² Van egy negyedik is, melynek ismerjük a szerzőjét: ez a *Szemrehányás* c. dal, írta Mathias Stipa bécsi komponista. Először 1803-ban jelent meg Bécsben, Csokonai Muzsikális Gyűjteményében *A' pillangóhoz* c. dalával együtt (M. N. Múz.) Szerk.

s hogyan jutott új szövegéhez s kíséretéhez. Nevezetes dolog ugyanis, hogy a fortepiano-kíséret is — függetlenül a dallambeli eltérésektől — átalakult és változatosabb lett. A Verseghy-dal continuóját kétszólamb basszus váltja fel, mely jóval színesebb amannál. Mindamellett úgy tűnik fel, mintha a Csokonai-dal hallás után leírt változata volna a Verseghy-félének. Különösen nevezetes ebből a szempontból a két zongora-utójáték egybevetése: a korábbi gazdagabb vonalait emitt pontos szimmetriák váltják fel. Érdekes volna megtudnunk, vajjon magyar muzsikusként fejlesztette-e tovább a tipikus német dalt, úgy hogy felülmuta vele mintáját.

De további gondolkodásra készítetnek Bartalus sorai *Magyar Orpheus* c. művében (1869), melyben mindkét dallamot újra kiadta. Noha Verseghy nyíltan Rafaelt nevezi meg a dal szerzőjének, Bartalus szerint csak „valószínűleg“ szerzője Rafael e dalnak. Rafael szerzősége később sem bizonyosodik be, sőt mind kétségesebbé vált, mióta Major Ervin nem találta meg a kérdéses dalt Rafael művei közt. Ki hát a dallam szerzője? Valószínű, hogy nem Verseghy. Az 1791-es változat zongorakísérete nem játssza az énekkel együtt a dallamot, a Mártonkiadás dala pedig még a legcifrább ének-figuráknál sem hagyja magára az énekest.

Mindezek után nem lehetetlen az a feltevés sem, hogy az 1813. kiadású dallam a korábbi, s ez volt forrása az 1791-esnek.

Bárhogy áll is a dolog, e két egymásból fakadó dal élénk bizonyítéka a magyarországi német dalkulturának. A népdalok variánsképződését juttatja eszünkbe e másolatképződés, de amannak alakító ereje nélkül. Az idegen kultúra e mellékága azonban, bár igen sokáig virágzott, végül is talajtalanává vált és eltűnt. Helyébe lépett a naiv ritmusérzékű, vidéki magyar muzsikuskok iránya, a meghonosító áramlat, mely a jövevényprobléma végleges megoldását érte el.

KERÉNYI GYÖRGY.

A Bűvös Vadász pesti bemutatója.

Weber nagy romantikus operáját Pesten a német színház mutatta be 1822. május 13-án s ez lett a nagy német színház legtöbbször előadott darabja (1822—1847 110-szer),¹ amelyet csak Mozart *Don Juan*-ja és *Varázsfuvola*-ja tudnak némiképp megközelíteni, az annyira népszerű Rossini dalművei messze elmaradnak mögötte. Weber többi operája ellenben, a *Preciosa*, *Euryanthe*, *Oberon* ilyen mélyen nem tudnak az itteni színpadon gyökeret verni. A régi kis Rondella színpad és a budai Várszínház közönségét a *Varázsfuvola* tudta legjobban lebilincselni; sem dráma, sem opera nem tudott még félannyi előadást sem érni. A 18. század vége s a 19. század első évtizede ebben az operában találta meg a maga lelkének legtökéletesebb kifejezését. Weber műve a német romantika nagy gondolatának, a népi motívumokkal átszőtt nemzeti operának volt a megvalósulása. A *Bűvös Vadász* pesti fogadtatása ér-

¹ V. ö. Kádár Jolán: A pesti és budai német színesztet története Bp. 1923.

dekes példája annak, hogy mikép kapcsolódott bele Pest zenei élete koráiba, hogy hogyan csaptak át hozzánk a színház eleven erejénél fogva talán gyorsabban és élénkebben mint a szellemi élet többi terén a nyugati áramlatok. Ez a bemutató hosszú szellemi harcot döntött el egy időre Pesten, és pedig olyat, amely évekig a közvélemény központjában állott itt: az olasz és német opera harcát, vagy jobban mondva az olasz értelemben vett zenésjáték és a német zenedráma ma is eleven küzdelmét, amely a német sajtó vitáinak visszhangjaként támadt fel nálunk is. A harc különösen azóta vált élessé, amióta Rossini a színpadra bevonult. Ma már alig érthetően keserű és személyeskedő ez a tollharc, amely rossiniánusok és antirossiniánusok pártjára osztja a pesti muzsikusokat, zenekritikusokat és zenekedvelőket. A két párt csak Mozart hatalmas zenei lángelméjének elismerésében találkozik.

Hogy a pártgyűlölet és elfogultság mily messzire tudott menni, annak jellemző példája a *Sevillai Borbély* pesti bemutatója alkalmából gr. Festetics lapjában, a *Pannóniában* megjelent kritika,² amely szerint a darab zenéje alig érdemli meg a „zene” nevet; semmi összhang, üres hangszerelés, csupa reminiscencia elejétől végig. De M. G. Saphir, a Pannoniának fölöttébb Rossini-ellenes bírálója is kénytelen elismerni, hogy az ő véleménye nem a közönség véleménye is egyúttal: „Im allgemeinen haben die Zuckermelodien und Bonbons der Rossinischen Opern den Geschmack der Menge zu sehr an das Üppige und Süßliche der Instrumentirung, und an die tanzende und hüpfende Composition verwöhnt, als dass eine solche klare, ruhig fortschreitende, ausdrucksvolle aber nicht rauschende und brillante Musik (Méhul *Helèneje*) dem Publikum gefallen könnte“.³ S amikor Weber operazenéje először vonul be a pesti színpadra a *Silvanaval* (1820. III. 13.), azt olvassuk a Pannóniában,⁴ hogy a kissé tudákos zenemű nem nagyon tetszett, hisz mindenkinek a lelke tele van Rossini élettel teljes, csillogó, buja muzsikájával. A *Tancred* felújítása alkalmával annak a közkívánságnak ad hangot lapunk, hogy jobb volna gyakrabban színrehozni Rossini operáit a sok, már húsz éve műsoron lévő német és francia opera helyett.⁵ Ezek közül csak a *Don Juannal* nem tudnak betelni: „Die Erwartung schon dieser Oper aller Opern, diesen unerschöpflichen Bronnen von Melodie und Harmonie dahinrauschen hören, erfüllt die Brust des Kunstsinnigen mit hoher Feier für die Manen des grössten musikalischen Genies in unserem Zeitraume“.⁶ De az antirossiniánusok felpanaszolják, hogy Rossini elrontja az énekeseket, akik még a Varázsfuvola Sarastrojában is fölösleges cikornyákkal rossinizálják a stílust.⁷ Rossini operái egyelőre mégis kasszadarabok; hiába írja meg a kritika, hogy melódiáit lopta, hogy azokat unalomig alkalmazza, hogy állandóan ismétli önmagát s zenéje nem simul a szöveghez.⁸ Hiába magasztalják vele szemben Méhul muzsikáját, a *Joseph und seine Brüder*, hiába írja ironikusan a referens: „Was wäre wohl aus diesem Texte geworden,

² Pannonia, 1820. 11/12. 1.

³ Pannonia 1820. 25. 1.

⁴ 1820. 91—92. 1.

⁵ Pannonia 1820. 183. 1.

⁶ Pannonia, 1820. 159. 1.

⁷ Pannonia, 1820. 408. 1.

⁸ Pannonia, 1821. 435. 1.

wenn er unglücklicherweise in die Hände eines gewissen Opernschreibers geraten wäre! Des hätte einen Ohrenschmaus gegeben, Egyptische Polonaisen, israelitische Ecossaisen, und mehr so tolles Wesen“⁹. Rossini operáinak parádés szerepeiben lépnek fel az ünnepeelt vendégek. Külön kiemeli a kritika Beckerné asszonyt: „Während andere Sängerinnen sich auf Rossinis Paraderossinanten herumtummeln, durch halsbrecherische Rouladenvoltigen und andere Ton-Seiltänzerstückchen die Kunstgalerie in Allarm bringen, gibt uns Mad. Becker Mozarts Zaubrerflöte und *Entführung aus dem Serail*.“¹⁰

Ilyen előzmények után az anti-rossiniánusok tábora berlini és bécsi diadala után türelmetlenül sürgeti a *Bűvös Vadász* színrehozatalát.¹¹ Végre hosszú, türelmetlen várakozás és vágyakozás, kéthónapi tanulás, számtalan délelőtti és esti próba után 1822 május 13-án megjelenik a pesti színpadon a várvavárt remekmű. Pest zeneértő közönsége csak úgy tódult a bemutatóra. A rossiniánusok elnémulnak; csak elvétve hallatszanak olyan megjegyzések, hogy egyes hangfűzések Rossinira emlékeztetnek. De ezek a vélemények nem válnak általánossá. A hivatalos kritika egyhangú lelkesedéssel fogadja az új operát. Hiszen — úgymond a Pannonia referense — reminiscenciák minden zeneműben akadnak főképp olyanok számára, akik mindenáron találni akarnak.¹² A kritika hangja az egyhangú elismerés; semmi visszhangja sincs itt a Freischütz körüli német vitáknak. Az előadás kitűnő. *Kaspar* Wächternek, a későbbi kiváló drezdai énekesnek parádés szerepe úgyannyira, hogy ezután minden szerepéből kissé *Kaspart* csinál. Felesége nemkülönben kitűnő *Anna*. *Maxot* kora egyik legkitűnőbb tenoristája, Babnigg személyesíti meg. Csak *Agatha* s a fejedelem szerepe van közepes kezekben. A rendezőség érezte, hogy ez a bemutató nem mindennapos esemény; az eddigi karoknál népesebb, húsz személyből álló férfikar vonul fel, kitűnően begyakorolt énekük nem téveszti el hatását. A vadászok karát a harmadik felvonásban meg kellett ismételniök. A mindig kitűnő pesti zenekar, amelyben több derék művész foglal helyet, most is megteszi a magáét. Cibulka karmester lelkes híve a német drámai zenének s neki ünnep ez a bemutató. De a külsőségekben sem fukarkodtak s itt volt is rá elég alkalom. Ezzel aztán meghódította a darab a naiv és műveletlen tömeget is. A festő és gépész számára bő tér nyílt s a pesti hatalmas színpadnál kevés alkalmasabb akadt a dús látványosságok lebonyolítására. A második felvonás után a közönség zajosán hívta Kerkert, a díszletfestőt és Schmidtet, a gépészt; mellettük még Wächtert, Kaspar személyesítőjét érte ez a kitüntetés.¹³ Másnap ismét telt ház mellett ismételték meg a darabot s a siker csak növekedett s még sokáig csak növekszik. Zenéje a szakértőket vonzza, látványosságai a pesti vásárok kedves darabjává teszik és zsufolásig töltik a karzatokat.¹⁴ A kritika büszkén emlegeti, hogy a *Bűvös Vadász* pesti kiállítása nemcsak hogy eléri fényben a bécsi udvari operáét, de tán túl is szárnyalja. A vendég énekesnők most már Rossini-szerepek helyett

⁹ Pannonia, 1821. 587. 1.

¹⁰ Pannonia, 1821. 628. 1.

¹¹ Allgemeine Theaterzeitung, 1822. május 2. 3. 1.

¹² Pannonia, 1822. 230/21. 1.

¹³ Allgemeine Theaterzeitung 1822. május 25.

¹⁴ U. ott 1822. szept. 19.

Agathát éneklük s a pesti közönség a bemutató előadás közepes szereplője után fényes énekesnőket hall ebben a szerepben is.¹⁵

A *Bűvös vadász* óriási sikeréből a színházigazgatóság megegyszer aratni akart és 1822. október 14-én színrehozott pazar díszletezéssel egy „Pseudo-Freischütz“-öt, Riesch grófnak *Der Freischütz* c. ötfelvonásos tragédiáját, amely a Kind-féle operaszöveget a sorstragédiák hagyományos motívumaival gyúrja össze. Ennek a darabnak az az érdekessége, hogy pesti karmester, Kleinheinz, több kedvelt opera zenéjének szerzője írt hozzá kísérlenét. A kompozíció elveszett, a kritikák megjegyzései általánosságokban úsznak, pedig érdekes volna ennek az utóhajtásnak Weber zenéjéhez való viszonyát ismerni. Makovetz — ugyancsak a pesti színházi zenekar tagja — nyitányt írt hozzá, amely egykorú tudósítások szerint impozáns volt: Kleinheinz kompozíciójából egyhangúlag Heinze dalát emelik ki a kritikusok. Bár a darab kiállítása annyira pompázatos volt, hogy az erdő lakói úgy festettek, mintha a XVI. Lajos udvaroncái lettek volna s Kerker díszletfestő új díszleteket készített, a darab mégsem tetszett. Hét előadás után letűnt a színpadról érdekes bizonyosságul annak, hogy a közönségnek nem csak a romantikus mese s nem csak a pazar díszletezés kellett.¹⁶

De hogy a zene sem volt az egyedüli vonzóerő, hanem a darab a maga korszerűségében mint *Gesamtkunstwerk* hódította meg a közönséget, azt legjobban az *Oberon* 1840-i repríze bizonyítja. Az igazgatóság nem fukarkodott a káprázatos díszletekkel s a darab még sem kellett. Hogy aztán a díszletek egészen kárba ne vesszenek, a magyar írói pályájából ismert Frankenburgnál megrendelnek egy *Oberon*-paródiát; az *Oberon*, *Zechmeister der Elfer* ugyan szintén nem hosszabbítja meg a díszletek életét, mert felsőbb parancsra levétetik a műsorról. A *bűvös vadász* ezzel szemben egyre csak növekszik népszerűségben s erősíti a német opera híveinek táborát. Rossini fénye egyre jobban fakul s az olasz operát már csak Donizetti darabjai állítják újra talpra Pesten a negyvenes években. Mikor 1840-ben Carl Henrietta éneklő Luciát a Lucia di Lammermoorban s Liszt Ferenc tapsol neki páholyából, az olasz opera hívei diadalmasan tüntetnek. Persze — írja gúnyosan az olaszpárti tudósító — a *Lucia* csak amolyan olasz opera, lapos, vize-nyős, nem is mély, megvan az a baja, hogy vannak melódiái és nem unalmas; nincsenek meg benne a „klasszikus“ muzsika kellékei: gépek, ruhák, díszletek s csodák csodája — mégis vonz.¹⁸

Mint látjuk, újra áll a harc. Hogy a mérleg megint a németek javára billenjen, arra egy új *Bűvös vadász*ra lett volna szükség. De ezt csak Wagner Richard zenedrámáinak pesti bemutatója hozta meg.

PUKÁNSZKYNÉ KÁDÁR JOLÁN.

¹⁵ U. ott 1822. nov. 7.

¹⁶ Allgemeine Theaterzeitung 1822. XI. 26. Pannonia 1822. 575/6. 1.

¹⁷ Der Spiegel 1840. 43. 111. 1.

Háry János.

Kodály Zoltán daljátékának bemutatója a budapesti Operaházban. (Szövegét írták Harsányi Zsolt és Paulini Béla.)

Tán a 18. század félelmes szellemi megrázkódtatásai okozták, hogy abban a lélekben, mely hosszú ideig a legtitokzatosabb, legidőtlenebb, legvirágszerűbb életet élte Európa határán: a magyar gondolkodásban, élesebben, mint addig bármikor, megjelent az *idő* fogalma és problémája. Nem melankólikus álmodozás, az öregedés és elmulás rezignált szemléléseként, hanem korbácsoló szemrehányás, szörnyű parancs, elhívó szó gyanánt, reakciójául az éjt-napot nem számláló, egyedül a földre figyelő, minden időből kihullott, régi magyar életnek. Irtózatos, mi mindent kellett pótolni; irtózatos, mily kevés lehetőség mutatkozott a pótlásra. Mert odakinn torlódik az élet s már gyümölcsseit hullatja a forradalom; már elsőt lélegzik a megújult világ és kalászába szökken az új gondolat. De a magyar határon innen alszanak a lámpák és sárba fúlnak az országutak, falusi disznótor vagy idegen komédia az élet fűszere s az a néhány diákszoba, ahol elszoruló szívvel olvassák Rousseaut és Herdert, még nem világítja be az egész országot. Ahogy az új kérdés Bessenyei nyomában megjelenik, először a régi világ felel rá; Gvadányi még ezt a választ adja: *Meg kellene állítanod az időt*, magyar, mert nem úgy fordul, ahogy te kívánod! De ez a szó elhangzik, új generáció jön s az nem elégszik meg többé a régi válasszal; más, nyugtalanabb emberek mozdulnak meg a falvakban és kúriákon s felettük más, rohanóbb zivatarok vonulnak a tavaszodó égen; a megújulás tántorgó mámora, háborúk és viharos diéták viszik el az élet minden izgalmát az ország dermedt tagjaiba. Széchenyi generációja más választ adott: *Ha ura lehetnél az időnek*, magyar! Ha irányíthatnád, — igen, talán irányíthatnád, ha az életed egyáltalán élet lenne, ha lélegzeni tudnál Európa lélegzésével, ha nem *kellene* álomba menekülnöd, hogy az élet hitével áltathasd magad! Ezt a végzetes, betakaró, zsibbadt magyar álmot Apácai Cseri János látta meg legegyszerűbben; de most már mindenki látja, mindenki tudja, hogy az álom tulsó partján ott a halál.

És mégis, mialatt kibomlanak az új tervek és megkezdődik a nagy készülődés, megszólal valahol mélyen a rezignáció keserű hangja is. Talán már világot hódítani indúlnál? Eddig a szomszéd falu is messze volt, most már a világ végét sem sokallod? Szerencsés utat, biztosan messzire jutsz majd a mostani formádban. Talán még Napoleont is elfogod, nem? a Burgban meg biztosan császárnak akarnak megtenni. De talán már meg is fordíthatad volna a világ sorát, csak nem akartad? Ugye, hogy a világ végén is jártál és legyőzted a hétfejtű

sárkányt? Ó nagy gyermek, élehetetlen, javíthatatlan, könnyen-hívő, magad-áltató, — hiszen az egész nagy felmozdulásod is csak álom és mese, nem több! Majd elmesélheted, mint Árgirus históriáját, kocsmasztalra borúlva, borozás közben; körötted mozdulatlanul áll a falú, örökkévaló csendjében. De mozdul Bécs és Páris, odakint fordul a világ; — a valóságról megint lekéstél, megint nélküled történik minden, megint kihagytak, megint kinevettek. Jaj annak, aki álmodik, aki repülni akar, aki a napba néz; a földi világ kizárja őt magából. Pedig talán lehetett volna, ez egyszer talán lehetett volna, Hány János!

*

Ami itt sokféle álarc mögül, végső, igazi arcként néz át hazugságon, eposzon, mesén, kalandon: a magyar fellobogás s a magyar álom tragédiája. Megiratlan tragédia; s itt sem a szöveg mondja el, hanem Kodály zenéje. Az öreg falusi hazudozó, ki hitetlen társait olyan históriákkal képeszti el, amilyenekre titokban *ők is vágnak*, valóban mindezt *akarta* fiatakorában; de nem sikerült s ő most Európa magyar hőrsza helyett kocsmák részeges mulattatója. De hát miért nem sikerült, ki mondja meg? Miért kell mindennek itt és így véget érnie? Más nép nem így álmodik s főként nem így ébred; ha győzött, tud győztesként élni és uralkodni; az ébredése kiengesztelődés, mosoly, megnyugvás. *Ez* az ébredés: tépő keserűség, sötét, halálos zuhanás. Igaz, más mese az egyszerű embert emeli királlyá, félistenné; ez a mese a félisteneket teszi emberekké; nem önmagát álmodja császárnak, de a császárt falujabélinek; mert csak embert tud tisztelni, hatalmat nem. A paraszti hős a maga teljes belső valóságában kerül a mesébe; hajlamaiban, természetében semmi sem változik. Nem belső, hanem külső szárnyakat aggat rá a mese; ami hozzászegődik, az nem önmagának, hanem a külső lehetőségeknek felfokozása. A mese inkább atmoszféra, nem bontja meg az élet *belső* realitását. De hozzátesz kifelé: így születik a kaland. A hős maga már készenállna a valóságban is; csak jönnének a szárnyak, csak jönne a lehetőség, csak jönne a kaland: hogy megmutatná, kicsoda ő és mi lakik benne! Hogy élne a hatalmasok közt tisztán és függetlenül, anélkül, hogy hasonlóvá lenne hozzájuk — hiszen azért is megy el közülök, hogy ne legyen külsőleg se rokon velük. Igen, ott élni közöttük, különbnek lenni mindenkinnél, de nem fogadni el semmit s végül nagyúri mozdulattal otthagyni őket, mindenkit lekötelezve, senkinek le nem kötelezeten: nem a keleti nagyúr s nem a félretolt ember nagy, örökkévaló, izzó álma ez? Ha lehetne, Uristen, ha lehetne így repülni, elszállni minden felett szédítő áramban, meg nem állni, meg nem öregedni, napmadárnak, főnixnek lenni s kibontani a lelkünk királyi szárnyát tisztán és ragyogón az egész emberiség felett! — de ágyúk kellenek, gyárak és diplomácia s jaj annak, aki felettük el akar szállni, Hány János.

*

A Kodály-zenének új arca van ebben a darabban; olyan birodalmát mutatja meg, melyet eddig nem ismertünk; olyan színeit, melyekben eddig nem láttuk. Ki tudta róla, hogy ily szívből tud nevetni, hogy a szeretete ily napfényes és melengető? De telve van új problémákkal is, a színpadi zene új gondolatával s új lehetőségeivel. Végtelen, hömpölygő élet ez a zene, százarcú, százfényű, száztűzű élet, mely

alban a formában, ahogyan a zene a színpadhoz csatlakozott: a zárt képek formájában, háromféle mederben viszi magával a drámai mesét.

Egyik a népdal. Most, hogy megjelent a színpadon, eltűnt minden félelem, amellyel várták: bekapcsolható-e igazi színpadi zenébe? Kodály két oly hivatást bízott rá, melyet *csak a népdal* vállalhatott, melyben épp a maga igazi hangja és beszéde által lett a színpadi aktus hordozójává. Hivatása támadt nyelvének s hivatása formájának. Magyar énekbeszéd, recitativ, opera-nyelv nincs még: de van magyar népdalbeszéd. Magyar színpadi forma, magyar „ária“ nincs, de megvannak a magyar népdal zárt formái. Ezek a formák álló képeket adnak: emberek és helyzetek képeit. Itt kapcsolódtak bele Kodály programjába; mert átvehették az egyes szereplők lelkének s helyzetének magyarázatát. Aki énekel, az él is, aki énekel, már nem mese; ahol a zene megszólal, kigyúl az élet tüze a mese vásznán; aki énekel, átlép a meséből az életünk valóságába. Ahogy a szereplők az énekben megszólalnak, egyetlen és igazi hangjuk szól; ha végigkomponált opera szereplői volnának, ugyanezen a hangon kellene beszélniök mindvégig. Örzsé csak így énekelhetett, mert *ilyen volt*; az Amadé-menüettet, a 18. század minden főúri melankóliájával s tavaszi elmélázásával, valamelyik nagyúri hölgy, valahol, valamikor, így énekelte; mialatt Marci kocsis énekel, ennek az öreg parasztnak a karján hirtelen brutális, pogány izmok dagadnak s a szegény udvari kocsis mögött feltűnik a nomád pásztor-ös óriási árnyéka: a dal életet ad, valósággá emel, s épp a népi ének egyetemességével, *egyéni* arcot mintáz a tipusból. Így emelkedik élő emberekké, de a típusok élő embereivé a minden viszontagságon győzedelmes paraszt-hérosz, a szerelmes leány, a hűséges „földi“ bajtárs népmesei triásza. Ezek az „állóképek“ alig törődnek a távolabbi drámai helyzettel, de a közvetlen szituációból nőnek ki, perspektívájukban pedig beláthatatlan mélységűek. A katonakórusokban nemcsak a táborozó katona szól, de helyzetének egész vigasztalan keserősége, a könnyörtelen kivetettség és kiszakítottság a sóvárgás nyomasztó szomorúsága is; s épp azért megrázó erejűek, mert elsősorban önmagukba néznek: azt a percet nézik, melyből kiszakadtak, nem azt, amely követi őket. Nem mondják meg, mi következik utánuk: játékháború-e vagy valóságos ütközet? Amikor ezek a kórusok a lázongó hegedűk siralmától körülfolyan megszólalnak, nem tudjuk, mese-e, valóság-e, ami körülveszi őket; itt éppúgy elhihetnők, hogy Hány a következő percben esik. És rokon, csak más irányú drámai feszültség vibrál a látszólag lírikus állóképekben is. Hogy mennyire simulók, mily könnyen váltják színüket s mégis mennyire egyértelműen tudnak egy emberi tekintetnek életet adni, arról olyan „színváltozás“ győz meg, mint amikor Örzsének két, tónusban merőben különböző éneke követi egymást („Hogyan tudtál rózsám idejönni“ és az „etető-dal“). Pedig mi lehetne egymástól messzebb, mint ennek a két dalnak zenekari kerete: amott az aggodalom vádló keserősége, itt az ingerkedés kergetőző kacagása. Néhol maga a „kaland“ egészen háttérbe szorúl s helyette már ott van minden „kaland“ és minden „játék“ egész belső értelme („Tiszán innen, Dunán túl“). Ilyen pillanatokban eltűnik a színpad, elmerülnek a kulisszák; itt már a szereplő is alázatos hangszere egy távolról jövő, végtelenbe szárnyaló szózatnak.

A második zenei áramot, mely a darabon végigömlik, így nevezhetnők: a kolorit zenéje. Ennek a zenének más feladatai vannak; ez már teljesen a mese birodalmában jár. A népdal valóságával már alig érintkezik (rutén leánykórus) s amit belőle épít, már színeiben fantasztikusan felfokozott, álomszerű idill. S mintha az álmodó magában mosolyogna különös látomásain, mindegyikben valami elementáris és fantasztikus humor fénye villámlik, akár a Napoleonnal való ütközetet, akár a Burg-beli toronyóra harangjátékát, akár Ferenc császár impozáns bevonulását írja le. Az alvó boldog elmosolyodása sokszor kísért ebben a zenekarban; hiszen mosolyognia kell, ha elképzei, hogy a kis hercegek tündéri csengésű kórusban számolnak be iskolai leckéjükéről; s ha a csatatér mesebeli halottainak elképzelésekor már-már elkomorodna, eszébe jut, hogy az ilyen esetetek összeszedése nem lehet egyéb furcsa, nehézkes gyászmenetet mímelő tréfánál.

A valóság és az álom zenei birodalma így szinte zárt területekként állanak szemben egymással; a kettő között még hiányozna a híd, a legfőbb összefoglalás és felemelkedés. Ezt a feladatot a harmadik zenei típus oldja meg. Ott bontakozik ki a mélység felett, ahol a kopár valóság mesébe lendül (prológus-zene), ott lobban fel a szakadék mentén, ahol az álom visszahanyatlik a valóságba (epilógus-zene) s a történet egész szellemét, tónusát, tartalmát „megtestesíti” a közjátékban (palotás). Mind a három, a maga módján, apoteózis: az első a szárnyát bontogató álom megdicsőülése; a második, a zárókórus és finálé, Háry legnagyobb hőstettét, a hazatérést emeli végtelen magasságba s megkoronázza a népről szóló himnuszával; de ez a sugárzó tetőpont egyúttal katharzis: az álom tüzei kialszanak, kapui bezárulnak s hiába a palotás minden felegyenesedése, már vár az otthon és az ébredés, egész boldog fájdalmaságában. Ez a finálé a hazatalálás zenéje; de aki itt hazatalál, lehajtott fővel jött az országúton s tudta, hogy az otthoni győzelmes két torony, Nagybony két tornya, nemcsak két kitárt kart, de két sírkeresztet is jelent. A palotás mintha az egész mese értelmét hordozná s mintha hősenek arcképe volna: az a nagy, dacos lobogás él benne, mellyel az ifjúság le tudja taposni a valóságot s az a forró, fájdalmas szeretet, mellyel a földet, a népet, az életet magához szorítja. Ez a magát-feledő, izzó szeretet erősebb a halálnál, erősebb a nyomorúlt öregség minden szenvedésénél, erősebb a végzetnél; ez a szeretet az Istenből való és határtalan, mint az örökkévalóság.

*

Kodály zenekara még sohasem volt oly gazdag, mint első színpadi munkájában. Fantasztikus, hogy ez a zenekar hányféle színhatásra képes; hogyan ragyog a nagy tableauokban (a 3. kép verbunkja, finálé), milyen szeszélyes, sziporkázó és vidám a „mese zenéjében” (óra- és csata-jelenet, bevonulás), hogyan sóhajt fel a magányos töprengő csodavárázásában (prológus). S hányféleképp szólaltatja meg a „kaland” mögött lappangó fájdalmat; ilyenkor mintha függöny emelkednék fel s mögötte feltűnne a mesélő ember végtelen szomorúságú arca; ez a bánat sír a katonadalokban, ez tör elő Háry búcsúdalának („Felszántom a császár udvarát”) zenekarában, ez emlékezik a finálé katonakórusa felett kibomló hegedűszólóban s ott szól a boldogság mélyén is halkan, fátyolosan („Piros alma”). Pedig itt az álom napja fénylik;

s az álmaink szebbek és szabadabbak, mint a valóság. Hány harcai mindig másért folytak; de az álmait nem vehette el senki; azok az övéi, bennük megláthatja önmagát. Ha jön egyszer igazi reggel, ezekkel az álmokkal lesz rokon; ha jön egyszer hős, ki majd nem így ébred, ezek az álmok teljesülnek benne. S akik otthagyták a nyugati tornokat szegény falusi tornyok hívására, jól érezték, hogy a legtöbbet mégis magukkal hozták: hogy az a nagy fényesség lakik bennük, melyet minden nemzetnek meg kell találnia önmagában, álmon, múlton, szenvedésen keresztül.

*

Az előadás szép és méltó a darab nagy gondolatához. *Palló Imre*, *Nagy Izabella*, *Marschalkó Rózsi*, *Körmendy János*, nagyszerű mély megértéssel állítják színpadra a daljáték főalakjait; a tisztán prózaszerepekben *Sebeők Sári* (császárné), *Toronyi Gyula* (Ebelasztin lovag) és *Dalnoki Viktor* (Napoleon) produkálják a legkiválóbbat. A kitűnő rendezés *Márkus László* érdeme; a zenekart *Rékai Ándor* vezeti lelkes odaadással és temperamentummal. Valamennyiüket rész illeti Hány János forró sikeréből.

SZABOLCSI BENCE.

HANGVERSENY-KRÓNIKA.

Az első filharmónikus hangversenyt *Nilius* Rudolf bécsi karmester dirigálta. A műsoron Bach 3. Brandenburgi koncertje, Mozart C-dur zongoraversenye, Korngold Színjáték-nyitánya és Berlioz Fantasztikus szimfóniája szerepeltek. A Mozart-zongoraversenyt nemes ízléssel, költői elmélyedéssel szólaltatta meg *Güller Youra*; Nilius azonban nem az a dirigens, aki az előadott művek igazi szellemét fel tudja tární a hallgató előtt; vezénylése erőtlén és színtelen volt, csak a Berlioz-szimfónia két utolsó tételében lendült fel nagyobb intenzitásra. — A filharmónikusok 2. hangversenyén *Kazacsay*, *Csajkovszki* és *Strauss*-művek szerepeltek. *Kazacsay* Tibornak egy igénytelen zenekari szvitjét hallottuk. *Csajkovszki* B-moll zongoraversenyét *Lhévinne* játszotta bravúros, külső hatásokra épült virtuozitással. — A harmadik filharmónikus-koncert eseménye *Bartók* Béla Tánc-szvitje volt; mellette *Dohnányi* csellókonzertjét (*Haydu* István stílusos előadásában) és *Csajkovszki* 5. szimfóniáját hallottuk. A hangversenyt *Clemens Krauss* frankfurti vendégdirigens vezette; felületen mozgó, külsőséges felfogása nem tudott megbirkózni a *Bartók*-szvit robusztus és lenyűgöző erejű tételeinek problémáival. — Egy rendkívüli filharmónikus hangversenyen — a *Palestrina*-kórus közreműködésével — *Dirk*

Fock vezetése alatt került előadásra *Kodály* Zoltán *Psalmus Hungaricus*a, *Saint-Saëns* requiemje és *Beethoven* I. szimfóniája. A nagy temperamentumu fiatal dirigens a *Kodály*-zsoltár merőben új, monumentális, rendkívüli drámai feszültségekre építő felfogásával lepott meg. — A berlini Singakademie kórusa *Georg Schumann* vezetésével Bach H-moll miséjét és *Händel* „Israel“-jét adta elő. A kórus nagyszerű iskolázottságát s a szólisták, elsősorban *Emmi Leisner* alténekese megkapó interpretációját, sajnálatos módon háttérbe szorította a dirigens „klasszicizáló“, mindent elsimító s kiegyenlítő felfogása az előadott művekről. Sem *Bach*, sem *Händel* szellemének igazi lényegét nem tudja előttünk felfedni az ilyen felfogás; épp a szenvedélyes momentumok azok, melyeket eltompít és lefátyoloz. A szóló-számokon kívül ezért leginkább azok a helyek érvényesültek, melyek a kórusok lágyabb színeffektusaira épülnek. — A *Waldbauer-Kerpely* vonósnégyes I. estjén *Molnár* Antal 3. vonósnégyese, Mozart g moll kvintettje és *Csajkovszki* vonósszextettje került előadásra. *Molnár* Antal finomszövésű, meleg tónusu új kamaraművét szeretettel fogadta a közönség, mely *Waldbauer*ék tökéletes Mozart-játékának is hálás ünneppel adózott. — *Palotai Vilmos* bemutatkozó cselló-estjén szép reményekre jogosító kitűnő muzsikali-

tású fiatal instrumentalistát ismerünk meg. — *Szelényi István* a modern külföldi zongoramuzsika bemutatásának szentelt egy estét. Az új külföldi zene érdekes reprezentánsai vonultak fel kevésbé ismert műveikkel Szelényi erőteljes, komoly interpretálásában. — *Kentner Lajos* zongoraestjén újból tanúságot tett kiváló, mély pianisztikus tudásáról, sokoldalú intelligenciájáról. Különösen Bach és Beethoven-interpretációja figyelemreméltó. — *Kósa György* Laodameia c. kantatáját Hammerschlag János Madrigál-kórusa adta elő Babits Mihály szerzői estjén. A fojtott izgalommal és szenvedéllyel teli, érdekes művet, mely töredékes probléma-megoldásai és egyenetlen koncepciója mellett is figyelemreméltó, a közönség érdeklődéssel fogadta. — *Kósa György* zongoraestjén elmélyedő, gazdag fantáziájú előadóművészt ismertünk meg. Bach-, Mozart- és Haydn-interpretálása, őszinte komolyságával, a legkiválóbbak közé tartozik. — A Krausz Ilonka—Sándor Ervin—Vince László trió bemutatkozó estjén Beethoven-, Mendelssohn- és Radnai műveket hallottunk, rokonszenves előadásban.

Az Új Föld estélye. Szomorú jelenség, hogy fiatal zenészeink majdnem kizárólag csakis irodalmi estélyeken tudnak szóhoz jutni és így műveik nem egy par excellence zenei közönség elé kerülnek, amint arra szükség lenne. Viszont hálásaknak kell lennünk azokkal szemben, akik befogadják az idegen múzsa mostohafiát: a modern magyar zeneművészetet. Az Új Föld okt. 23-iki estélyének műsorán négy tehetséges fiatal zenészeink neve szerepelt: *Szabó Ferenc*, kinek kvartettjében egy kissé rezignált, de őszinte líra egyéni hangjai csillannak elő a helyenként kissé franciás köntösből, *Kadosa Pál*, kinek hegedűszonátájában a rövid, de rendkívül expresszív motívumokból felépített tételek közül legmegkapóbb a befejező lassú tétel, *Szelényi István*, I. zongoraszonátájának konczis fogalmazásával korai formáértéséről tett tanubizonyosságot, míg *Weisschaus Imrének* egyelőre erősen kell küzdenie a külső tendenciák ellen, hogy a merev-mechanikusba való súlyedést elkerülje.

Kamarazenekari koncertek létjogosultsága vagy a kompozíciók, vagy az előadás stílusában rejlik. Mind a két tényezőt nélkülöztük a Komor-

féle kamarazenekar ideai első estjén. *Honeggernek* a Fauré-iskola bélyegét még erősen magán viselő „Pastorale d'Été”-je ugyan bőven ad alkalmat az egyéniség százszázalékos kihasználásával létrejött kamaraösszjáték bemutatására, de ez az alkalom részben a fafuvók nehézsége, részben a vonósoknak mellékszövegektől éppen nem mentes játéka, — részben pedig az egységes felfogás hiánya miatt kihasználatlanul maradt. A Bécsben élő *Zádor Jenő* két zenekari dalának hangszerelése a Mahler-dalok hangzásainak megtévesztően hű hasonmása, az előadott művek többi része pedig csupán a filharmónikusok műsora kiegészítésének tekinthető s így a sürgős megoldásra váró problémához — régi és új kamarazenekari művek gondosan áttudírozott, stílusos előadásához — semmi köze nincs.

Szelényi István.

*

Győr. Október 24-én avatták fel a győri evangélikus templom új orgonáját. Mint maga a százados templom, mely még a régi törvény szerint udvarban épült, uccáról láthatatlanul, oly elvonult eddig e templom zeneélete is. A hívőkön kívül alig keresték fel néhányan, élvezők. Pedig a mult évben az orgona nélkül maradt templomban egyedül az énekkar tartotta a lelket s valóban csodák voltak, amiket *Fodor Kálmán* karnagy e miniatűr vegyeskarral művelt. Az ünnepi hangverseny kimagasló száma a Bach—Toccata volt. E hangok kiszáradt lélekföldbe hullottak. A haszszú bőjt után szinte idegenül meredtünk e hatalmasan zengő boltívekre. Csak a műsor végén talált egymásra közönség és művész, Bossi kis darabjánál. A műsor nem egy szempontból volt összeválogatva: *Fodor Kálmán* eklektikus. Az új magyar zene nagyon lassan bír Győrben tért hódítani. De hisz köztudomású, hogy Angliában jobban ismerik mai zenénket, mint a magyar vidékeken. Az est maradandó emléke, hogy az orgona és az énekkar versenye az énekkar javára dőlt el. A mai közlés mindinkább elfordul a korlátozott zongorától: nos, az orgona meg rajta is túltesz nem-zenei gépezetességével. Korunk elhagyja a túlhalmozott apparátusokat és újra visszatér a természethez. „Gyerünk ki a mezőre s mondjunk énekkel dicséretet”.

Kerényi György.

Nyiregyháza. November 6-án Kodály Zoltán rendkívüli érdeklődéssel fogadott előadást tartott a székely népdalról. Az előadást dalok bemutatása követte; Basilides Mária tizenöt székely dalt és balladát adott elő Kodály feldolgozásában; énekét a szerző kísérte. A nagy lelkesedéssel fogadott előadás után Kodály Nagykállóra is ellátogatott, ahol az egybegyűlt falusi legények és leányok bemutatták előtte az újból életre keltett, híres „kállai kettős”-t.

Pozsony. A pozsonyi zenei élet, mely néhány évig majdnem teljesen szünetelt, az idén erős lendülettel indul meg. Eddig — a Kirchenmusikvereinek működését leszámítva — alig voltak számottevő hangversenyek. Nemrégiben azonban a hivatásos zenészek megalakították a Konzertvereint nívós hangversenyek rendezése céljából. Bérletben 12 hangversenyt hirdetnek a bécsi és prágai filharmonikusok, a cseh vonósnegyes-Waldbauer — Kerpely-, Ondriczek-, Rosé-quartettek, stb. közreműködésével. A helybeli szimfonikus zenekarok (Nedbal és Albrecht vezetésével) szintén készülődnek. Nedbal, a cseh színház igazgatója, több operát adott már elő, többek közt Don Juant, Lohengrint. A Kirchenmusikvereinek legutóbb Haydn Schöpfungját mutatta be, s műsorára tűzte Beethoven Missa Solemnisét és IX. szimfóniáját, Bach Doppelkonzertjét, Mozart Requiemjét. A nagyobb részt dilettánsokból álló zene- és énekkar Albrecht Sándor zeneszerző vezetése alatt áll, aki a Városi Zeneiskolának is igazgatója. Szerzői estjén számos új kompozícióját mutatta be jelentős sikerrel. —*ági.*

Nagykanizsa. Az ideai tanév elején nyílt meg a Városi Zeneiskola, melynek igazgatásával Vannay Jánost, la-

punk munkatársát bízták meg. Az iskola működését nagy érdeklődés kíséri olyannyira, hogy november 1-től kezdve magán énektanszakot szerveztek, sőt — előreláthatólag december 1-én — megkezdik a fuvóhangszerek tanítását. A gordonka-tanszakot a tanév második felében állítják fel.

Kaposvár. Vadas Gábor pécsi orgonaművész hangversenyt adott november 7-én, a római káth. templomban. Nagy hatást ért el Mendelssohn d moll-szonátájának és Bach c dur toccatájának előadásával.

*

A Szent István Bazilika decemberi műsora: 8-án *Schubert* C-dur mise, 12-én *Antonio Lotti*: Missa in ut maggiore, 19-én *Palestrina*: Missa Papae Marcelli, 15-én *Demény*: Missa pastoralis, 26-án *Haydn*: Missa „Heilig”.

Járosy Dezső, lapunk főszerkesztője, Andreas Weissenbaecknek, a bécsi egyházzenei főiskola igazgatójának a meghívására *Der kirchenmusikalische Einheitsstyl* címen előadást fog tartani a Beethoven centenáriummal kapcsolatos bécsi ünnepségeken.

Perényi Géza II. miséjét (F-dur) a salzburgi dómban fogják a közeljövőben előadni. Vezényli *Joseph Messner*, a dóm karnagya.

Godunov Boris. Már harmadízben járja be a sajtót az a hír, hogy belgrádi opera együttese elő fogja adni Budapesten a Godunov Borist. A Magyar Távirati Iroda jelenti, hogy a vendég szereplésre vonatkozó szerződést *Predics*, a belgrádi opera igazgatója és magyar részről *Márffy Károly* aláírták. Január elején jön a társulat Pestre és két estén fogják a Godunov Borist előadni. Talán ezúttal valóra válik a hír.

IRODALOM. — LAPSZEMLE.

Isoz Kálmán: Buda és Pest zenei művelődése (1686—1873). I. kötet (A 18. század.) Kiadja A Budapesti Népszínházi Bizottmány, 1926. 8°, IV + 228. l.

Századunknak egyre jobban specializálódó zenetörténeti irodalma fokozott érdeklődéssel fordul az öt kiegészítő művelődéstörténeti tárgy-körök, — így elsősorban egyes városok zenei életének ismertetése felé. Ma már majd minden nyugati kultúrvárosnak akadt szakavatott historikusa, aki zenei intézményeinek, zenei céhei életének, toronyőri szervezetének, énekes színpada viszonyainak, hangverseny-életének összefoglaló képét tudta adni. — Joseph Mantuani Bécs zenei életét ismerteti *Geschichte der Musik in Wien*, I. (a római időktől I. Miksa császár haláláig, 1519.) 1904. c. művében, Curt Sachs Berlin zenetörténetét kezdi megírni (*Musikgeschichte der Stadt Berlin bis zum Jahre 1800*. Stadtpfeifer, Kantoren u. Organisten a. d. Kirchen d. städtischen Patronats, nebst Beiträgen z. allg. Musikgesch. Berlin, 1908), Carl Nef Basel zenei művelődését vázolja a *Sammelb. d. Int. Musikg.* 1908/1909. évfolyamában, Rudolf Wustmann Lipcse zenei életét tárgyaló, példás alaposságú, — 3 kötetre tervezett — munkája: *Musikgeschichte Leipzigs*, I. köt. 1909, sajnos, befejezetlen maradt a szerző korai halála miatt (†1916).* Emellett még a német egyetemeken a zenetörténeti disszertációk jelentékeny hányada e tárgykörből meríti témáját. (Pl. Georg Jensch *Musikgesch. d. Stadt Breslau*, I. 1914. évi dissz., megjelent 1919-ben).

Nálunk a művelődéstörténetnek ez a fontos része a legujabb időkig teljesen el volt hanyagolva, akár: csak magának a magyar zenének története. — Orbán József *A sárospataki énekkar története* c. műve (Sárospatak, 1882), amely csupán egy zenei intézménynek történetét adja, sokáig egyetlen irányú magyar munka volt; mellette Isoz Kálmának *Körmöcbánya zenei viszonyaira vonatkozó dolgozatai (Körmöcbánya XV.—XVI. századi zenészeiről, 1908; Körmöcbánya zenészei a XVII. században, 1907.)* tarthatnak számot a felemlítésre. (Csatkai Endre *A soproni muzsika története* címen tavaly megjelent kis füzeté a tudományos követelményeknek nem felel meg.) Isoz Kálmán *Buda és Pest zenei művelődése* c. műve e nemben nálunk az első.

A könyv bevezetésből és négy fejezetből áll; ezek tartalma: I. Buda zenészei, II. Pest zenészei, III. Hangszerkészítők, Hangjegyszkorozítás, Hangjegykiadás és kereskedelem, IV. Az énekes játékszin és a muzsikális akadémiák. — A tárgyalás kezdőpontja 1686, Buda visszafoglalása.

Egymásután bukkannak fel az ismeretlenség homályából Buda egyházi muzsikusai: Seiz János Gergely, Nase György, aki az első zeneiskolát szervezi Budán, Pöhm Márton Mátyás orgonista, továbbá a pesti zenészek: Sözer József, Tüller Ferenc, Rainer Ferdinánd, és messze kimagaslik közülök Bengraf József. Bengraf neve eddig sem volt ismeretlen a zeneirodalomban: még életében emlékezik meg róla minden idők legszorgalmasabb lexikografusa, Ernst Ludwig Gerber *Historisch-Biographisches Lexikon der Tonkünstler* c. művének első kötetében (Leipzig,

* E cikk megírása után értesültünk arról, hogy Wustmann művét Arnold Schering folytatja

1790, 139. hasáb), és másodszor is megemlíti őt e lexikont kiegészítő művében: *Neues hist. biogr. Lex* (I. 1812. 343 h.) Gerber Bengrafnak 9 művét sorolja fel, de csupán annyit tud róla, hogy 1791-ben zongoratanító volt Pesten; keresztnevül Jánost említi. Az után következő lexikográfusok (Schilling, Fétis, stb.) természetesen szintén csak ennyit tudnak róla. Eitner (*Quellen-Lexikon* I. 1900, 466. l.) már helyreigazítja a keresztnév kérdését, de közelebbi értesülései neki sincsenek. Isoz könyve tisztázza Bengraf életét. A pesti levéltár aktái nyomán kideríti, hogy Neustadt a. d. Saaleből származik. Születésének idejét nem említi; ennek oka az, hogy a pesti belvárosi plébánia adatai közt (amelyeknek magam jártam utána) ellentmondás forog fenn. Bengrafot a pesti tanács 1784-ben alkalmazza regenschorinak, s ő még az év szept. 12.-én veszi el Kuttig Ignác pesti tanító Teréz leányát. Az esketési anyakönyv erre vonatkozó passzusa így hangzik (*Liber copulatorum* 752—87): [1784 szeptember] 12.

Jos. Pengraf Re-
gens chori A (nnorum) 27
coelebs

Theresia Kutig
coelebs A 20 etc.

Tehát az esketési anyakönyv adatai szerint 1784-ben 27 esztendő volt Bengraf, ámde a halálozási anyakönyv mást mond. Ennek idevágó passzusa így szól:

[1791. június] 8 [Josef] Pengraf Theresia Kutig conjunx
Regens chori Parochiae

A [nnorum] 46 (*Matricula defunctorum ab Anno 1772—1809*) 304. l.

A házassági anyakönyv tanúsága szerint 1757 vagy 58 lehetett születésének évszáma, a halálozási anyakönyv szerint pedig 1745 vagy 1746. Ha azonban tekintetbe vesszük, hogy Gerber szerint már 1768 körül jelent meg néhány „nem rossz” zongoraműve, Johann Adam Hillernek, e kiváló német daljáték-komponistának és sokoldalú zenei írónak kiadásában, nem fér hozzá kétség, hogy születése évének 1745-öt vagy 46-ot kell tekinteni, s hogy a házassági anyakönyvben levő adat téves.

Bengraf bámulatosan nagy zeneszerzői munkásságot fejtett ki életének Pesten eltöltött rövid szakaszában. Hagyatékában volt 30 mise, 7 requiem, 12 motetta, 2 alleluia, 2 confiteor, 1 Te Deum, 8 templomi ária és 1 missa pro defunctis.¹ Ma már csak az itt felsorolt művei találhatók pesti könyvtárainkban:

1. *Lieder, Mit Melodien bey dem Clavier zu Singen, 1784.* 1. facsimile-jét. [Nemz. Zenede könyvt.]

2. *XII. Magyar Tántzok Klávicembalomra Valók,* Wien, Artaria. [Nemz. Múz., Nemz. Zenede.]

3. *Te Deum Laudamus,* A Canto, Alto, Tenore, Basso, 2 Violini, 2 Trombe, Timpani, Organce Violone [kézirat, szólamokban, Pro Choro Pestiensis felirással, Nemz. Zenede.]

4. *Kirchenmusik, abgesungen im evangelischen Bethause in Pest bey der Feyer der am ersten May 1791 von den Protestanten in Ungarn gehaltenen Religionsfest, im Clavierauszug* [Nemz. Múz. — Eitner szerint a bécsi Ges. d. Musikfr. könyvtárában is megvan.]

¹ Hagyatéki ügyeit — bár zavarosan — egy r. jegyű író ismertette már *Egy elfeledett magyar egyházi zene* címen. Alkotmány 1908. aug. 23. (201. sz.)

Petrik Géza *Magyarország bibliographiája 1712—1860. c.* művében (I. köt. Bp. 1880. 430. l.) csupán a XII. magyar tántzokat említi. Ezeknek a magyar zene történet szempontjából különös jelentőségük van, mint a magyar verbunkos muzsika legrégibb emlékei egyikének.

※

Csupa novumot tartalmaz a hangszerkészítőkről, hangjegykiadók-ról szóló fejezet is. E tárgykörből eddig mindössze egy kis monografiánk volt, — Geyer József dr.: *A magyar hegedűkészítők c. műve* (Bp. 1913.). Ez a kis mű nagyrészt Lütgendorf *Geigen- und Lantenmacher vom Mittelalter bis zur Gegenwart c.* munkája — és hegedűcédulák alapján készült, és épen a XVIII. századra vonatkozólag nagyon hiányos. Isoz könyvéből megtudjuk, hogy már 1703-ban élt Pesten egy orgonakészítő. Az első, akinek a neve is fönmaradt, Staudinger János; 1743-ban a budai Anna-templom kis orgonáját javította meg 8 forintért. A hegedűkészítők közül Hueber, Gschiel és a kurta nemes Nagy János váltak ki. Hangjegykereskedelemmel először a Weingand és Köpf cég (bevándorolt bajor könyvkereskedők) foglalkozik. Raktárukon volt (1785-ben): Ph. E. Bach zongoraszónátái, Georg Benda olasz áriái, Steffan *Sammlung Deutscher Lieder c.* gyűjteménye (ez később Verseghe dalkiadványainak forrásául szolgált, v. ö. *Verseghe mint dal- és zeneszerző c.* dolgozatommal, Irod.-tört. Közl., 1925. III—IV. füz.), továbbá Mattheson, Quantz és Kirnberger elméleti művei. Legnagyobb érdemük Isoz szerint az volt, hogy itteni zeneszerzők műveit kiadták. Első kísérletük — de úgy látszik, egyszersmind az utolsó is — Bengraf 4 füzetének kiadása volt. E füzetek, a *XII. Lieder c.* munka után ítélve, rézmetszéssel készültek. A hangjegynyomást a budai egyetemi nyomda is gyakorolta. Az egyetlen ebből a korszakból való munka, mely innen került, a pozsonyi Rigler Ferenc Pálnak *Anleitung zum Gesange und dem Klaviere oder die Orgel zu spielen c. műve* (1798). Hogy ez milyen értékes munka, bizonyítja az, hogy Hummel, Rigler tanítványa, felhasználta azt 30 évvel később megjelent, európai híré zongora-iskolája szerkesztésénél, de tanára nevét nem említi meg.

※

Kétségtelenül legérdekesebb fejezete a könyvnek az, amely az Énekes játékszínről és a muzsikális akadémiákról (hangversenyekről) szól. Kitünő muzsikuskok vezetik a német színház zenekarát; ilyenek Johann Mederitsch (Gallus), később Grillparzer zongoratanítója, Cibulka Alajos (Tatán halt meg 1845-ben), Chudy József, a Pikkó herceg és Jutka Perzsi komponistája. A magyar színtársulat 1790. évi legelső előadásán a nógrádi cigányzenekar játszotta a nyitányt és a felvonásközi zenét.² Ennél a magyar társulatnál működött Lavotla is. A színházak operai előadásainak részletes műsora, a zenekari és színházi tagokról szóló kimutatás a függelékben van. A pesti előadásokat ez időben a rondellából átalakított — és 1774. aug. 14-én megnyitott színházban tartották. Az első, teljes egészében fennmaradt műsor, amelyet Isoz ismertet, 1783-ból való. Kádár Jolán szerint (*A budai és pesti német színészet története 1812-ig, 1914.*, 13. l.) a Rondellában szerepelt első társulat extemporált darabokat adhatott elő. Magam azonban a Pressburger Ztg. 1774. aug. 24-i számából meggyőződtem azóta arról, hogy Berner társulatának műsorán nemcsak extemporált darabok és gyermekpantomimek szerepeltek, s ezt eklatánsan bizonyítja a megnyitó előadás műsora. A Pestről aug. 20-áról keltezett jelentésben ott találjuk a Die Indianische Wittwe c. vígjátékot, ez nyilván Pauerspach műve (jóval később, 1789-ben újból előadták), *Das Schnupftuch* c. eredeti német operettet Pichltől, s végre Der singende Amor c. ballettet. *Das Schnupftuch* szerzője bizonyára Wenzel Pichl (1743—1805), Dittersdorf barátja, ki annak nagyváradi zenekarában játszott Patachich püspöknél 1763—69-ben. Pichl Dittersdorffal együtt távozott el Nagyváradról, Pesten azonban elváltak egymástól: Pichl néhány napig itt maradt és egyedül utazott Bécsbe (v. ö. Karl Ditters von Dittersdorfs *Lebensbeschreibung*, herausgegeben von Edgar Istel, 1909. 134. l.). Talán ez alkalommal ismerkedhetett meg Pichl Bernerrel, s ekkor adhatta át neki darabját, melynek bécsi bemutatója, a Kärntnerthor-Theaterban, csak két évvel később volt. (V. ö. Pohl. *Joseph Haydn*, Leipzig 1882. II. 377., ott az opera tévesen egy obszcurus Bichler nevű szerző neve alatt szerepel, Riemann *Opern-Handbuch*-jában, Leipzig 1887., 507. l. bizonyára Pohl nyomán közli ugyanezt a téves adatot.)

A XVIII. század végének hangversenyeiről való beszámolóval fejezi be Isoz ezt az alapvető művét, hosszú évek eredményes munkáját. Tomasini nevét említi elsőnek; ez nem lehet más mint Haydn kismartoni

² Nem első nyoma ez Pest-Budán a cigánymuzsikának. Keresztesi József szalacsi ref. lelkes naplójának az 1790-iki budai diétára vonatkozó részéből idézzük a következő sorokat: Jun. 10. . hogy a diétának legyen valami formája, s az isten ki ne maradjon belőle a ország házából, a cathedrale templomba indulának tizenegyedfél órakor a Veni sanctere. — Megindulván az ország, ment elől két sorral a deszka padimentum mellett a bihari banderium; azután a Hont vármegyei, sötétzöld aranyos uniformában; ezeknek nyomokban a budaiak lóháton, világoskék aranyos magyar öltözetben; ezeknek külömb-külobbféle muzsikáik harsogtak; a biharvármegyei cigánytrombitások a templomajtóban, sok ízben jelesül trombitálták ezen magyar nótát: „Hol lakik kend húgom húgomasszony? Kereszturban”. [Ennek dala azonos Verseghy *Őrsike* c. költeménye melódiájával, *Magyar Aglája*, Buda, 1806, 229. l.] V. ö. *Magyarország polgári és egyházi közeletéből a XVIII-dik század végén*, Keresztesi József egykorú eredeti naplója. (Szakács József szalacsi rektor másolata nyomán kiadta S. Hoffer Endre) Budapest, 1868. 253. l.

zenekarának első hegedűse; azután Joh. Bapt. Lasserét, a híres tenoristát és kiváló énekpedagógusét, s végül Beethovenét.³

*

A mű ízléses kiállítása méltó annak tartalmához, az egész bizonyára egyik legértékesebb emléke a főváros egyesítése 50 esztendő jubileumának, s a Népszínházi Bizottmány méltán igényt tarthat a művésztörténet iránt érdeklődők igaz hálájára, amiért ezt kiadta. Reméljük, hogy a tervbe vett II. és III. kötet megjelenésére nem sokáig kell várunk, s hogy ezek nem fognak elmaradni érdekesség dolgában az első mögött.

MAJOR ERVIN.

Alois Hába: Von der Psychologie der musikalischen Gestaltung.
Wien, 1925, Universal Edition.

A könyv címe teljesen helytelen és félrevezető. Nincs benne szó általában a zenei formálás lélektanáról, hanem Hába, modern cseh zeneszerző alkotásának tudományos magyarázatát kapjuk az alkotótól magától, néhány életrajzi adat kíséretében. Az, hogy a szerző, aki elsőnek alkalmazott negyedhangokat következetesen a zenei formálás eszközeként, magyarázatot ad művei könnyebb megértetése céljából, igen helyes és elismerésre méltó dolog. Ha van valami érték az alkotásaiban, semmi esetre sem árthat, sőt inkább csak használhat, hogy intellektuális oldalról is közelebb viszi hozzájuk a hallgatóságát.

Van-e jövője a negyedhangokat is fölhasználó zenének? Fötlétlenül van. Mint ahogy a tizenkét félhangra osztott oktáva hangjai a tiszta diatonika színezése útján keletkeztek, ugyanúgy a tizenkét fokú skála hangjainak mai egyenrangúsága ismét szükségessé fogja tenni a további színezést, sattirozást, s erre valók a negyedhangok. De egyelőre még korántsem tartunk ott, hogy a negyedhangokra, mint egyenrangú dalam-fokra volna szükség a zenélés területén. E tekintetben tehát Hába újabb kompozícióinak hangrendszere nem felel meg általános szükségletnek, hanem egy általános szükséglet korai és túlhajtott betöltésének mondható. Hába ugyanis nem csak színező fokokként állítja be a negyedhangokat (ami a mai fejlődésfoknak megfelelő volna), hanem egyszerűen 24 egyenrangú fokra osztja az oktávot (vagyis az egyenletes temperatúra eddigi számrendszerét megtoldja egy 2-vel történő osztási művelettel). Úgy jár el tehát, mint minden forradalmi újító: túloz, túlhajt, túllő a célon; de viszont ugyanúgy hajt hasznót is, mint a legtöbb forradalmi újító: túlzásának leszűréséből, leegyszerűsítéséből a későbbi fejlődés már könnyen fogja létrehozni azt, amire valóban szükség lesz. Zseniális kezdeményezők holttestén át visz az út minden új stilushoz.

Vannak oly (főleg keleti) népdalterületek, melyek az európai tizenkéthangú skála fokaitól eltérő hangokat is termelnek, és pedig nem „hamis” intonáció révén, hanem következetesen. Ilyen hangok a Hába könyvében fölsorolt keleti népdalokban is sűrűn találhatók (idézzve Hornbostel berlini gyűjteményéből), számunkra pedig Bartók román és arab gyűjtései révén is ismertek. Ezek a hangok nem mindig a félhang pontos

³ Beethoven budai hangversenyének tényét magam tisztáztam és közöltem a könyv szerzőjével. Nem rajtam mult, hogy magyarul eddig még nem jelenhetett meg.

kettéosztása (tehát a temperált negyedhangú skála) útján reprodukálhatók; de annyi bizonyos, hogy leginkább negyedhangok segítségével érezhetők az európai füllel. Látható, hogy itt valóban fontos (diatonikus!) alkalmazása nyílik a negyedhangos zenélésnek. Csakhogy itt is hasonló mondhatunk, mint fönt a negyedhangok „chromatikus” használatára nézve: azok az exotikus intonációk nem fordulnak elő olyan sűrűn, hogy miattuk már ma végleg berendezkedjünk a negyedhangú temperált hangsor használatára, és azonkívül: az exotikus intonációk kivételes, különös jellege különben is csak akkor érvényesülhet, ha ritkán alkalmazzuk azokat, illetve helyettesítjük negyedhangokkal. Erészben szintén az derül ki tehát, hogy Hába kísérlete — bár egészséges magból nőtt ki — túl messzi konzekvenciákat von le; üvegházban mesterségesen virágoztat ki oly növényt, mely a gyakorlat szabad termőtalaján egész más formában és sokkal lassabban fog kifejlődni.

Maga a könyv, amelynek megjelenése alkalmat adott arra, hogy mindezeket elmondjuk, hamisítatlan zeneszerző-önvallomás; közelebb visz a szerzőhöz, megvilágítja a szerző egyéniségét, de objektív értéke a zenetudomány fölhasznált területén (t. i. az akusztika terén) nincsen. Hába a lehető legnaivabb módon úgy beszél legköztudomásúbb hangtani tényekről, mintha ő fedezné föl azokat. Azt hiszi pl., hogy új hármashangzat-elméletet állít föl akkor, amikor az akusztika-tudósok szorzási műveletét összeadással helyettesíti. Helmholtz stb. szerint így keletkezik a háromhangzat: C rezgésszámának kétszerese c , háromszorosa g , négyszerese c_1 , ötszöröse e_1 ; Hába szerint így keletkezik: C -nek 33 a rezgésszáma, 66 rezgésszáma van c -nek, 99 rezgésszáma van g -nek, 132 c_1 -nek, 165 e_1 -nek! Azt hiszi, hogy újat mond, amikor „fölfedezi”, hogy a hangok akusztikai sorából végtelen sok törvényszerűséget és végtelen sok új összhang-lehetőséget lehet leolvasni! Való, a természet számtalan lehetőséget állított elénk; választani azonban ezek közül, kiválasztani a szükségeset: ez az ember feladata. — Viszont azzal, hogy a fejlődés örök folytonosságát hangsúlyozza, nem végzett haszontalan munkát a szerző.

MOLNÁR ANTAL.

Peter Griesbacher, Missa Virgo Potens (op. 220.) Egyházi zeneszerzőink nestora csak nem tud megöregedni. Most ősz fejjel egymásután ontja hatalmasabbnál hatalmasabb opuszait. A *Missa Pacis* nagy zenekari partitúrája után röviddel szt. Ferenc jubileumára ír nagyszabású pompás misét, most meg 220. opuszát, a *Missa Virgo Potens*-ét adja ki pompás külsőben az augsburgi *Böhm u. Sohn* cég. Griesbacher legújabb miséje nem azok közül való, melyek behízelgő melodiáikkal és konvencionális kromatikájukkal nevét széles körben nemcsak ismertté, hanem megbecsültté, műveit pedig keresetté tették. Tudnunk kell, hogy miséinek és egyéb egyházi kompozícióinak nagyobb része már mostanáig is több kiadást élt meg. Köztük

a *Missa Stella Maris* évenként új kiadás gondját zúdítja a szerencsés kiadó-cég nyakába. A *Missa Virgo Potens* nem ebből a zsánerből való. Méretei nagyobbak az átlag miséknél, melodiájá nélkülözi a banalitást, harmonikájá önálló csapást keres (a régebbi Griesbacher Wagner ígérete alatt állott), kari tétele elég nehéz és az emberi hangot alaposan igénybe veszi, miért is közepes, vagy gyöngébb képességű és készültségű karok nem kísérletezhetnek vele. Régebbi Griesbacher (vagy talán Wagner?) recepte szerint vezérmotívumok szignálják a szövegben előforduló szinonim gondolatokat. Ha ez a technika nem is eredeti, Griesbacher kezében mégis igen egészséges megoldást nyer vele az egész mű egységbe ötvözése. Átfogó kapcsok nyúlnak így

keresztül a különböző tételeken és a zenei reminiscenciák a szövégkifejezte értelmi asszociációk hordozóivá válnak. Új dolog Griesbachernél a magánénekhangok alkalmazása, melyeknek a szerző igen jelentékeny szerepet szán új opuszában. A szólók itt nemcsak a karral váltakozva, hanem ezzel egyidejűleg is konstruktív ténykedést fejtenek ki, az összehatást igen előnyösen emelve. A „Virgo Potens” mise gyors népszerűségének kartechnikai nehézségein kívül kétségtelen akadályá lesz az a körülmény, hogy orgonakíséretét csakis egészen elsőrendű orgonista vállalhatja, de ez is csak az esetben, ha jó orgonával rendelkezik. A mise instrumentációjáról nem szólhatunk, mert — valószínűleg kiadói takarékságból — csak orgonakivonata és a szólamok jelentek meg. Ezeket azonban igen csinos kivitelben vetette piacra a kiadó. Mindent egybevetve, Griesbacher új miséje jelentékeny és értékes alkotás, mely nagyobb és képzetesebb kórusaink műsorán díszhelyet foglalhat el.

Harmath Arthur.

Kósa Györgynek két füzet zongoramuzsikáját adta ki az Universal-Edition, melyek közül az egyiket, a „Hat zongoradarab”-ot meghangszerelt formájában filharmónikusaink régebbi műsorából ismerhetjük, míg a másikban régebbi és újabb „Bagatell”-jei közül válogatott ki három lassú és három gyorsmenetű darabot szerzőjük. Egy-egy hangulatnak expresszióvá sűrítése és meglátásszerű elélénkítő társítása a problémája ezeknek a zenei miniatűröknek s tényleg formailag is azok a szerencsésebb megoldásuk, ahol nem kerül új elem az alap gondolat mellé. Egy nyugodtan exponált főmotívumot a benne rejlő feszítőerők a tetőpontra juttatnak, majd kielégten visszajeltenek: ez a legtöbb kis darab vázlata. Harmóniarendszerben természetesen nem várhatunk egységes képet egy ilyen különböző keletkezési időket átfogó gyűjteménytől, de egyes orgonapontkezelési módok pl. tisztulási folyamatra engednek következtetni. A két füzet néhány kimondottan pódiumra termett darabja feltétlenül számot tarthat arra, hogy új muzsikában annyira szűkölködő koncertprogramjainkon állandó polgárjogot nyerjen.

Szelényi István.

*

Zeitschrift für Musikwissenschaft

1926 október. Peter Wagner: *Über die Anfänge des mehrstimmigen Gesanges*. A legrégebbi pápai ceremonialeban, az első Ordo Romanusban előforduló „paraphonista” és „archiparaphonista” kifejezésekből bebizonyítja, hogy a többszólamú éneklés egy fajtája, a párhuzamos quartokban és quintekben való ének, talán bizánci hatás alatt, már a 7. században ismeretes volt Rómában. Ez a legrégebbi nyoma egyuttal az európai többszólamúságnak, mely kétféle forrásból ered: egy déli, inkább teoretikus szellemű s egy északi, inkább élő gyakorlatra támaszkodó mozgalmából. — F. Gennrich: *Trouverelieder und Motettenrepertoire*. Több értékes példával igazolja, hogy a középkor francia zenéjének monódikus eredetű formái, a rondeau, virleai, ballada korán behatoltak a motett irodalmába s azt lényegesen befolyásolták. — M. Kramer: „Spannung” und Musik. Néhány adat a „feszültség” fogalmának szerepéhez a 18. század zenei affektus-elméletében.

La revue musicale. Párizs. VII. évf. 10. szám: Erwin Felber Leo Janacek-ről, a Jenufa híres komponistájáról értekezik; Egon Wellesz folytatja Schönbergéről szóló tanulmányát; André Coeuroy, az 1836—50-es évek mondain zenekritikusanak, Gérard de Nervalnak, néhány érdekes írását közli; Lionel Landry: La sensibilité musicale au temps de Shakespeare cím alatt értekezik. A Chroniques et Notes alatt Magyarországról dr. Kuthy—Théry Sándor közöl rövid tudósítást. Szántó Tivadar Tai-fun-járól pedig Romand Manteau hosszabb cikk keretében számol be.

The Musical Times (London) 1926. októberi számának tartalmából megemlíthetjük: C. W. Orr cikkét, melyben Hugo Wolf dalköltészetét méltatja. Matthew Shirlaw folytatja „The nature of Harmony” c. értékes dolgozatát Frank Liebich a Kanadai népdalokról értekezik. Jeffrey Pulver: The english abroad címen történelmi tanulmányt kezd, melyben a régi nagy angol muzsikusokról értekezik. Edwin Evans, sen. lefordította s bevezető tanulmánnyal megtoldotta Lisztnek a cigányokról írt könyvét; a mű ismertetője úgy véli, hogy harmada, vagy fele elég lett volna, mert Liszt kiter egy egész nép történetére, s ez a zenészt nem érdekli. I. K.

FIGYELŐ

André Coeuroynak, a Revue Musicale szerkesztőjének vezetésével új könyvsorozat indul meg a modern zene érdekében (kiadó: Claude Aveline, Páris). A La Musique Moderne c. vállalat először a következő műveket bocsátja közre: **André George: Arthur Honegger**, Coeuroy és Schaeffner: *Le Jazz*. **Darius Milhaud: Etudes**, **R. Jardillier: Pelléas**, **André Surarès: Musique et Poesie**, **B. de Schloezer: Stravinski**.

Honegger Arthur „Dávid király”-a a legsűrűbben előadott modern karmozikciók egyike. Legközelebb nálunk is előadásra kerül. Nem lesz tehát érdektelen elmondani, hogy a fiatal francia zeneszerző gárda (Honegger svájci születésű, nacionalizált francia) legrobosztusabb tehetségű tagja, a Roi David-ot két hónap alatt írta meg. **René Morax**, a svájci (Vaud kantonbeli) Jorat színház egyik megalapítója és a Roi David szövegírója rendelte meg a partitúrát az 1921. évbeli mezei-es-i nyári ünnepségek számára. Morax nem ismerte Honeggert. *Ansermet*, a világhírű genfi Stravinsky-interpretátor és maga Stravinsky ajánlatára **Darius Milhaud** útján kérte fel Honeggert 1921 február elején a nagy munka megírására. Honegger rövid habozás után vállalta a megbízást s 1921 április 25-én tette postára a Roi David zenéjének utolsó két számát. Így mondja el azt **André George**, Honegger életrajzírója és művészetének méltatója legfrissebb könyvében.

Paul Whiteman, az amerikai fehér jazz- király, aki a nyári szezon folyamán mesébe illő tiszteletdíjak ellenében a párizsi Théâtre de Champs Elysées-ben játszott híres zenekarával — nem nyerte meg a francia főváros jazz-barát zenészeinek rokonszenvét. **André Schaeffner**, a kiváló jazz-szakértő többek között azt mondja a Revue musicale-ban, hogy Whiteman a cigányos tempónak és a neo-debussyzmusnak sajátos keverékét kedveli, mely egyáltalán nem ér fel a tulajdonképpeni néger dallamok és ritmikusok keresetlenül vad és szomorú őrjöngésével.

A brüsszeli Monnaie decemberben mutatja be Puccini Turandot-ját.

A **Société Musicale Indépendante** évadkezdetül Ravel-estét rendezett, egy másik hangversenyét pedig Debussy emlékének szentelte. Előadták Debussy vonósnyegyesét, a „Chanson de Bilitis”-t, a „Promenade des Amants”-t, azonkívül posthumus munkáit: a Lear királyhoz írt színpadi zenét zenekarra s a spanyol témákra írt Lindaraja című rapszódia két zongorára, melyet Marguerite Long és Roger Ducasse adtak elő. A zeneírók ebben a kompozícióban a híres Soirée dans Grenade bevezetését vélték felismerni.

A párizsi **Opéra Comique** nemsokára be fogja mutatni Michel—Maurice Lévynek, Verhaeren szövegére készült *Le cloître* című operáját. A zeneszerző eddig Betove álnév alatt, mint népszerű muzsikusként aratott sikereket.

Massenet szobrát a minap leplezték le Párizsban, a Jardin des Luxembourgban.

Serge Diaghileff orosz ballet-együttese nagy sikerrel adta elő Londonban Eugène Goossens vezénylő pálcája alatt *Stravinsky* utolsó „oroszos” táncjátékát, a „Les noces”-t (A menyegző). A nyári utószezonban Torinóban **Alfredo Casella** vezetése alatt került színre a „Les noces”.

Az **amsterdami** híres Concertgebouw zenekarát **W. Mengelberg** távollétében, az idei évadban **Pierre Monteux** fogja vezetni.

Sibelius legújabb műve: *Tapiola* c. szimfónikus költeménye most van sajtó alatt. Bemutató előadása New-Yorkban lesz **Walter Damrosch** vezetésével.

Olaszországban mozgalom indult meg, hogy Verdi szülővároskájából, Bussetoból olasz Bayreuth-ot csináljanak.

A **milánói Scala**, hír szerint a mostani szezonban fogja bemutatni **Paul Dukas** *Ariane et Barbe-Bleue* című operáját.

Német színpadokon előadásra tűzték új operák: Lipcsében: **Clavigo** (Goethe darabjából: **Max Ettinger**); Frankfurtban: *Die Lästerschule* (Sherriden híres Rágalom iskolája c. művéből; **Paul v. Klenau**); Dessauban: **Maruf** (**Rabaud**; — Zürichben már

adták) és Der Prinz v. China (*Gluck* műve átdolgozva); Drezdában: Don Pistacchio, der dreimal Verlobte (*Cherubini* ifjúkori műve átdolgozott szöveggel).

Düsseldorfbán az évad első zenekari hangversenye három ujdonságot is hirdetett. Az egyik, Otakar *Ostrel* szimfoniéttája elmaradt, állítólag a kótáanyag elégtelensége miatt; előadásra került az operáiból ismert Paul *Gräner* 74. opusa: Göt suite, 4 tételben és Ernst *Toch* zongora-versenye *Gieseking* tolmácsolásában.

Heinrich Schütz a capella kórusra írott *Deutsche Magnificat*-ját szeptember 3-án adták elő első ízben a lipcsei Thomaskirchében. Másodízben a berlini Bach-ünnepély alkalomával a St. Nicolai-Kirche-ben énekeltek Wolfgang Reimann vezetésével.

A Denkmäler deutscher Tonkunst 20 kötetre tervezett új sorozatát Georg Philipp Telemann Tafelmusikja nyitja meg, Max Seiffert kiadásában. A Denkmäler bizottság elnöke Hermann Albert, a berlini egyetem zenetörténet-tanára.

Az Allgemeiner Caecilien-Verein október 26-án Innsbruckban tartott közgyűlésén elnökeül Karl *Weimann*, a regensburgi egyházzenei főiskola igazgatóját választotta meg, alelnökül pedig *Friedrich Freyt* (Svájc) és *Joseph Faistot* (Ausztria).

Százéves kiadócég. Lipcsében október 6-án fennállása századik évfordulóját ünnepelte a J. S. Schubert zeneműkiadó cég. Liszt Ferencnek számos művét e cég adta ki.

Pick-Mangiagalli, ismert olasz zeneszerző legújabb opuszát, a Basi et Lote című operát Rómában, az Argentinában fogják bemutatni.

A drezdai Kreutz-Kirche előljárósága elhatározta, hogy ezentúl szombatokonként a zenés vecsernye után toronyzenét rendszeresít. Ezzel újra feléled egy régi szép szokás, mely már-már feledésbe ment.

Rennebaum Ágotának, a Nemzeti Zenede elhunyt jeles tanárnőjének, Liszt Ferenc tanítványának a Farkasréti temetőben levő sírja fölé sír-emléket állíttatott egyik lelkes és hálás növendéke. Szamosy szobrász műve a sírmlék, amelynek leleplezésén, október 24-én, csupán tanítványai jelentek meg; sem a Nemzeti Zenede, sem a hivatalos zenei világ képviselői nem voltak ott.

Halálozások. *Kereszty Viktor* dr., prépostkanonok, a magyar zeneíróvilágnak egyik érdemes tagja, *Kereszty István* munkatársunknak testvérbátyja, élete 71. évében Pozsonyban elhunyt. Legértékesebb munkája „A pozsonyi Szt. Mártonról címzett Egyházi Zene-Egyesület 80 éves multjának rövid története” 1913-ban jelent meg magyar és német nyelven. Alelnöke volt ennek az egyesületnek, amely megalapításától fogva (1833) nagyszerűen működött, Beethoven Missa solemnisét ez adta elő legegyszerűs templomban. — *Berényi Pál* dr. 66 éves korában meghalt. A mai nemzedék már nem tudja, hogy mint fiatal, nagyműveltségű jogtudós, 1885-ben átvette a szépműtű „Harmonia” c. lap szerkesztését, s maga köré gyűjtötte az akkori fiatal gárdát. Csakhamar megvált a Harmoniától és „Művészeti Szemle” címen saját lapot alapított, de már a következő évben kenyérpályája Sopronba hívta, ahol mint kereskedelmi iskolai tanár, számos szakértekezlet előadója és jogi szakkönyvek írója többé nem ért rá a művészettel foglalkozni. — *Béldi Izor* dr., a Pesti Hirlapnak 33 éven át volt zenekritikusa, november 11-én elhunyt. Egyik legismertebb tagja volt Budapest zenekritikusi gárdájának.

(*) **Laumann Róbert** hegedűkészítőternek ujabban sikerült egész kollekció valódi olasz mesterhegedűt megszereznie; elég megemlítenünk, hogy a gyűjteményben Quarnierius-, Gagliano-, Gassagneri-, Rocca-, Dechlerstb. hegedűk vannak. Előadó hegedűművészeknek így kiváló alkalom kínálkozik, hogy megfelelő mesterhegedűhöz jussanak, amely művészi sikerüket előmozdítaná. — A kollekció iránt élénk érdeklődés mutatkozik, s a *Laumann-cég* meghívja a művészeket, hogy tekintsék meg a hegedűket műtermében: Budapest, IV. ker.. Semmelweis-u. 25.

(*) **Jungenfelsi Jung Rózsa** okl. zongora- és énektanárnő áll. eng. magán-zeneiskolája: Budapest, V., Sziget-uca 9. sz. — Tandíj mérsékelt. Beíratás egész éven át.

Helyreigazítás. Mult számunkba néhány sajtóhiba csúszott be: 21. l. alulról 7. sor: a jegyzet száma 4; 24. l. fölülről 12. sor Tisza helyett: Tiszta; 27. l. 3. sor Fitos Káldy helyett: Fitos Károly; 35. l. (jobb hasáb alulról 17. sor) erlieben helyett verlieben olvasandó.

UNGARISCHE MUSIKALISCHE RUNDSCHAU HUNGARIAN MUSICAL REVIEW

REVUE MUSICALE HONGROISE

15. NOV. — 1. DEC. 1926.

Zoltán Kodály: *The Ballad of Kelemen Kőmies.* (Mason Clemens). The problems of collecting folksongs. The collector must be a good musician and at the meantime a folklorist. The importance of the phonograph: to fix the fine gradations and the melismatic improvisations especially of complicated, longer compositions. The faults of the phonograph must be corrected by the musician. By means of the phonograph the melodic variations of the different strophes, as well, as their relation to the text can be fixed. As an example he publishes all the variants from the comitate Csik of the ballad of Kőmies Kelemen. The acknowledgment of the importance of collecting folksongs.

André Coeuroy: *Die Renaissance der französischen Musikwissenschaft.* Bericht über deren neueren Resultate. Ausführlicher Bericht über die musikhistorischen und wissenschaftlichen Neuerscheinungen, die überwiegend das liebevolle Interesse für die Vergangenheit der französischen Musik dokumentieren.

Ervin Major: *Beethoven at Ofen in 1800.* The contents of this article is essentially in accordance with that of the Maynumber of the Zeitschrift für Musikwissenschaft, Leipzig. It fixes the fact unknown until now of Beethovens having been at Ofen in May 1800, on occasion of the namesday's festivals arranged by Palatinus Joseph in honour of his first consort the grandduchess Alexandra Pavlovna. With the hornist Punto Beethoven played in a concert the 7th May his sonata for piano and horn.

Georg Kerényi: *Melodienwanderung zur Zeit Verseghe's.* Die deutsche Liedlitteratur des 18. Jahrhunderts dringt um die Jahrhundertwende auch in Ungarn ein; ihr Hauptvertreter und Propagator ist hier der Dichter Franz Verseghe. Er übernimmt fremde Melodien; einer Melodie J. W. Raphaels (1761—1799), die in seiner Sammlung v. J. 1791 erscheint, begegnen wir später auch in einer Csokonaischen Liedersammlung 1813; der Klavierpart ist bedeutend verändert worden. Es ist fraglich, ob nicht die später erschienene Fassung als die frühere anzunehmen ist. }

Jolán Pukánszky-Kádár: *Die Pester Erstaufführung von Webers Freischütz.* Der Freischütz war die meistgespielte Oper des grossen deutschen Schauspielhauses, sie wurde in den Jahren 1822—1847 110-mal aufgeführt. Die Uraufführung am 22-sten Mai 1822 fand einstimmigen Beifall, und führte das deutsche Musikdrama — der bis dahin bestandenenden Alleinherrschaft Rossinis gegenüber — zum Sieg.

Vie Musicale. *Benedict Szabolcsi:* Johannes Hány. Première de Hány János par Zoltán Kodály à l'Opéra de Budapest.

Littérature: *Revue des Revues. Notices. Bulletin.*

BABCSANYI

egyike a Bánát legfényesebb csemegeüzleteinek.
Előnyös bevásárlási forrás. Szent György-tér.

Marossy Mátyás

FESTÉKKERESKEDEÉS ÉS ILLATSZERRAKTÁR

TEMESVÁR, Kossuth Lajos-utca 25. — Telefon: 90.

Mindennemű festék, ecset, lakk, finlisz, vegyi-termékek és festősablonok nagyban és kicsinyben.

„CORSO“

PARFUMERIA,

TEMESVÁR JÓZSEFVÁROS, A TEMPLOMNÁL.

Hatalmas választék: illatszerek, kölnivizek, kozmetikumok és háztartási cikkekben.
Fésűk, kefék, garnitúrák stb. Tekintse meg kirakatunkat!